

ІВАН ФРАНКО

ЛИС МИКИТА

ВИДАВНИЦТВО
"МОЛОДЬ"

ІВАН ФРАНКО

ЛИС МИКИТА

За редакцією
М. Т. РИЛЬСЬКОГО

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ „МОЛОДЬ”
Київ 1951

Малюнки
Художника В. Григор'єва

Редактор Р. Терещенко
Художній редактор С. Кравченко
Тех. ред. Г. Мороз
Коректор А. Гаркуша

БФ 01916. Підписано до друку 14/V 1951 р. Друк. арк. 8,4 + 12 вкл. Обл.-вид.
арк. 8,49. Тираж 50.000. Формат 70х92/16. Зам. 1301. Ціна 6 крб.

Друко-хромолітографія «Атлас». Львів, Зелена, 20.

ПІСНЯ ПЕРША

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Ніби дівчина в вінку.
Ожили луги, діброви,
Повно гомону, розмови
І пісень в чагарнику.
Лев, що цар є над звірами,
Посланців своїх з листами
Шле до всіх гаїв та вод;
В тих листах велить він строго,
Щоб посходився до нього
Вмить звірячий весь народ.
От ідуть вони гуртами —
Ті безхвості, ті з хвостами,
Все, що виє, гавка, квака;
Лиш один, мов і не чує,
В замку днює і ночує
Лис Микита, розбишака.

Ой, недаром він сховався!
Певне, слухать побоявся,
Що звірячий каже люд.
А тимчасом у столиці
Цар засів біля цариці,
Щоб творити правий суд.
Виступає Вовк Неситий.
— Царю, — каже, — від Микити
Вже мені хоч пропадять.
Вовченяток він кусає,
А вовчицю обмовляє
Так, що й сором розказать.
Та й мене — хіба ж то чесно? —
Як він хитро та облесно
Мало в гріб раз не ввігнав!
Це було ще того разу,
Як я з царського указу
Мировим суддею став.
От до мене вбіг Микита:
«Вовче, справа знаменита!
Ось чотири Барани.
Батько їх умер недавно
І лишив їм поле славне, —
На твій суд прийшли вони.
Бачиш, почали сваритись,
Як тим полем поділитись, —
Землеміра в них нема.
Я тобі пораджу щиро:
Будь ти їм за землеміра, —
Праця буде недарма».

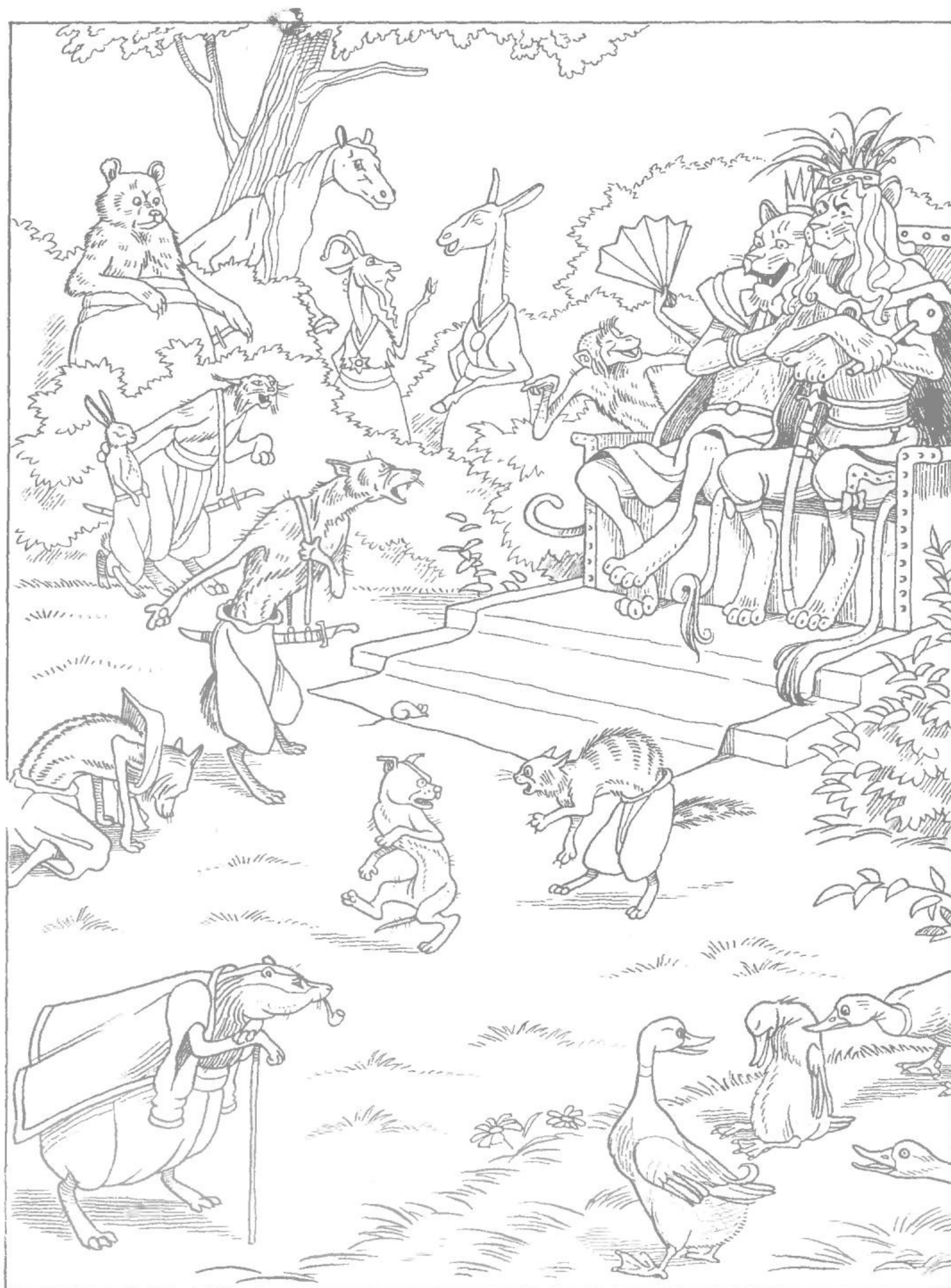
Я зрадів — нема що крити:
Бачте, Баранів мирити
Полюбив я над усе.
Як зроблю їм справу в полі,
То ні один з них ніколи
Скарг ніяких не внесе.
От я швидко збираюся,
З Баранами вітаюся —
Хлопці повні, як стручки.
«Ну-бо, хлопці, поспішімо,
Землю міряти ходімо!
Ось кілки вам і шнурки».
Барани на тому слові
Кажуть: «Добре. Ми готові».
Вийшли мірять — ой, не йде!
Тут багато, там замало,
Вшир не хочуть, вздовж не стало,
Не погодяться ніде.
Далі каже Лис Микита:
«Тут одна лиш стежка бита
Вас до правди доведе.
Вовче, стань на середині,
А з них кожний в цій хвилині
На ріг ниви хай іде.
Станьте й стійте там спокійно,
Кожний з вас пильнуй подвійно.
Як гукну я — «вирушай!» —
То до пана Вовка кожен,
Найскоріш, як тільки може,
В ту хвилину підбігай.

Хто найшвидше підбігає,
Вовка з місця геть спихає,
Той бере найбільшу часть.
Зрозуміли?» — «Зрозуміли!»
«Ну, ставайте ж, і за діло!
Хай вам бог добігти дасть».
В середині став я радо
І не думавши про зраду,
А Микита на межі
Мало зо сміху не присне,
Та як гаркне, та як свисне:
«Вирушай! — кричить. — Біжи!»
Ледве крикнув Лис Микита, —
Гей, як рушили з копита
Барани в той саме час
Та як збилися до купи,
То немов чотири ступи
В мене гопнули нараз.
Як ударили щосили —
Думав я, що розчавили,
На макуху потовкли.
Я лиш крикнув, закрутився,
Та й на землю покотився —
Очі кров'ю запливли.
А прокляті Бараниська
Не вважають, що смерть близька,
Що зомлілий я лежу:
Цей рогами звідси пхає,
Той у другий бік штовхає,
Щоб посунути межу.

Довго так вони змагались,
Щохвилини розбігались
І товкли з усіх боків.
А Микита, пес лукавий,
Заховавшися між трави,
Реготався, аж ревів.
Ой, лиха ж була година!
Проминула б ще хвилина —
Вбили б Вовка Барани...
Та якраз моя Вовчиця
Тут надбігла подивиться,
Повтікали геть вони. —

Хоч як жалібно цареві,
Всіх звірів володареві,
Вовк усе те говорив,
А цариця — ну сміятись,
Та й сам цар, коли признатись,
Ледве сміх в собі душив.
Гектор, цуцик, неборака,
Став на лапки та й балака:
— Оборонче наших прав!
Ковбаси я мав шматочок
Та й сховав її в куточок,
Лис і ту у мене вкрав. —
Кіт Мурлика скочив жваво:
— Бач, яке собаче право!
Ковбаса була моя!
Лис Микита, правда, злодій.
Ковбасу ж ту при народі
В ковалихи викрав я.
— Чиста правда, що й казати, —
Рись береться промовляти, —
Лис — то злодій, річ ясна.
Продає він честь і віру
За курча, за кусень сиру
Чи за чарочку вина.
Заєць наш, усім відомо,
Не бажає зла нікому,
Любо спить собі весь день;
Ну, пішов він до Микити,
Той, бач, мав його навчити
Гарних танців і пісень.

Ой, гірка була наука!
Лис відразу взявсь до дрюка!
Тільки Заєць заспівав,
Лис труснув його, як грушу;
Був би витряс, певне, й душу,
Якби я не врятував. —
Аж тут Лиса боронити
Вийшов дядечко Микити,
Вже старий Борсук Бабай:
— Добре нам прислів'я каже:
Ворог правди не розкаже.
І не сором вам, Неситий,
Тут одверто говорити,
Як вас били Барани?
А ви б краще нагадали,
Як ви з Лисом мандрували
До чужої сторони.
Вірним другом був Микита,
Та ви вмієте платити
Тільки злом за кожну річ.
Раз ото степами йшли ви,
Голод мучив вас жахливий,
Хоч коліна власні їж.
Раптом чути: «Но, конята!»
... Їде рибу продавати
Селянин якийсь, дідок.
«Гей, — Лис каже, — мить щаслива!
Бачу, буде нам пожива,
Не один смачний кусок».
Скочив Лис з одного маху

Та й упав посеред шляху,
Ніби здох, протяг лапки.
І лежить отак простертій,
Не боїться ніби й смерті
Від дідкової руки.
Дід над'їхав — що за диво?
З воза зліз, за камінь живо,
Щоб добити бідака.
Далі бачить — він не диха.
«Це-то так, — промовив стиха, —
Вийде шапка он яка».
Взяв Микиту за хвостину
Та й на віз між рибу кинув,
Сів і їде в добрий час.
А Микита той, проноза,
Ну скидати рибу з воза,
В діжці лиш zostався квас.
Те зробивши, Лис мій в ноги!
Здибав Вовка край дороги, —
Той останню щуку мене.
«Ну ж бо, брате Миколайку,
Ти лишив для мене пайку?
Погодуй тепер мене!»
«Ой, — говорить Вовк Неситий, —
Ось де пай твій знаменитий!
На, смакуй, та не вдавись!»
І — зміркуй безодню злості —
Дав йому самі лиш кості
З риб, що вкрав так сміло Лис.
А для Зайця річ нелюба,

Що надрав учитель чуба, —
Ніби нас не драли всіх!
Хто ж то бачив, щоб наука
Йшла у голову без дрюка?
Це розмазувать — лиш сміх!
А собачка, Гектор куций,
Сам спіймавсь на власній штуці.
Кіт Мурлика нам казав:
Винуватить він Микиту,
Ковбасу ж ту смаковиту
Сам він у Мурлики вкрав.
Мій племінник — муж побожний,
І для нього злочин кожний,
Мов для носа лютий хрін.
Цілий рік уже минає,
Як він м'яса не вживає,
Бо жаліє всіх тварин.
Я вже сам не раз журився,
Що він голодом зморився... —
Раптом тут замовк Бабай...
Бач, компанія чимала
Хтозна-звідки причвалала
З криком, шумом в царський гай.
Старий Півень перед веде,
За ним по два у ряд іде,
Несуть мари на плечах.
А на марах Курка лежить,
За марами весь рід біжить —
Плач і лемент, ох і ах!
Півень перед царським троном

Теноровим крикнув тоном:
— Милосердя, царю мій!
Вся надія наша вбита,
А убивця — Лис Микита!
Хай нас суд розсудить твій.
Ми в монастирі святому
Проживали, зла нікому
Не чинили. Та не раз
Бачив я, що під ворота
Лис повзе, лиха істота,
Поглядає все на нас.
Я Микиту добре знаю,
Своїм дітям повідаю:
«Стережіться штучок цих.
В ліс мені не вибігати,
Бо там ворог наш зубатий,
Він життя позбавить всіх!..»
Якось чуєм стук до брами:
В довгій рясі перед нами
Став Микита, як монах,

Уклоняється, вітає
І поважно розгортає
Довгого листа в руках.
«Ось вам, каже, царська воля:
Звірам у гаю й на полі
Жити в згоді золотій:
Вовк щоб з Вівцями братався
І щоб з вами я стрічався
Як ваш друг, як брат, як свій.
Бач, спасаюсь я в пустині,
Не вживаю м'яса нині,
Ім лиш зілля, воду п'ю.
Мир же вам. Живіть із богом!»
І, вклонившись за порогом,
Він пішов і зник в гаю.
«Ну, — кажу я діткам, — скоро
Вирушаймо в поле з двору:
Можна сміливо гулять!»
Радість, втіха, спів між нами,
Всі ми рушили із брами...
Ой, та краще б не рушати!
Тільки вийшли — милий світе!
Десь узявся Лис Микита
Та й схопив мою дочку.
Я як крикну: «Кукуріку!»
Та користі мало з крику:
Розбишака вже в ліску.
Я кричу, клену, благаю,
Вірні пси за ним до гаю
Кинулись — та, боже мій! —

Принесли лиш мертве тіло...
От як злодій знахабнілий
Той наказ шанує твій! —
Цар сказав: — А що, Бабаю,
Справді м'яса не вживає
Твій племінник? Бачиш сам,
Як то він спасає душу?
Ні, кінець зробити мушу
Всім подібним хапунам. —
І Медведя зве Бурмила:
— Як тобі в нас ласка мила,
Друже, меч свій прив'яжи,
Йди до Лиса, хай, поганій,
Зараз тут на суд мій стане. —
Строго-строго накажи.
Та дивись на ту падлюку,
Щоб не вдрав яку він штуку.
Бо то, брате, хитрий звір.
— Що, мене б він смів дурити! —
Закричав Медвідь сердитий
Та й потяг в Микитин двір.

ПІСНЯ ДРУГА

Гей, хто в лісі не буває,
Той не бачив, той не знає,
Як живе Микита Лис.
Лисовичі — славний замок,
Не один там хід і ганок,
Двері в поле, двері в ліс.
Лис Микита у палаці
Спочива собі по праці,
Аж тут чує: стук, стук, стук!
Глянув — ой, небесна сило!
Та ж це сам Медвідь Бурмило,
А в руках страшений дрюк!
— Гей, Микито! Де подівся?
Вилізай! Ось я з'явився
Від царя усіх звірів.
Наробив ти зла багато,
Розгнівився Лев, наш тато,
І таке сказать велів:

«Мій одержавши наказ,
Хай на суд прибуде враз.
Лис Микита, розбишака.
А не схоче йти в мій двір, —
Під ударами сокир
Пропаде він, мов собака». —
Лис Микита зщулив вуха,
Коло брами пильно слуха
Тих страшних медвежих слів.
«Ей, — гадає, — що робити?
Цього дурня слід провчити,
Щоб так гордо не резів!»
Хитро в шпарку зазгає,
Чи де засідки немає, —
Але ні, Бурмило сам.
Ну, тоді він вийшов сміло
Та й говорить любо їй мило:
— Дядечку, добридень вам!
Дядечку! Надворі спека,
Ваша ж путь була далека,
Через гори, через яр
Ви втомились, ви без духа.
Піт вам скрізь тече з кожуха...
Що ж то, наш вельможний цар
Інших посланців не має,
Що найкращих посилає,
На найстарших труд поклав?
Ну, подвійно рад я тому,
Що хоть раз до мого дому
Гість високий завітав.

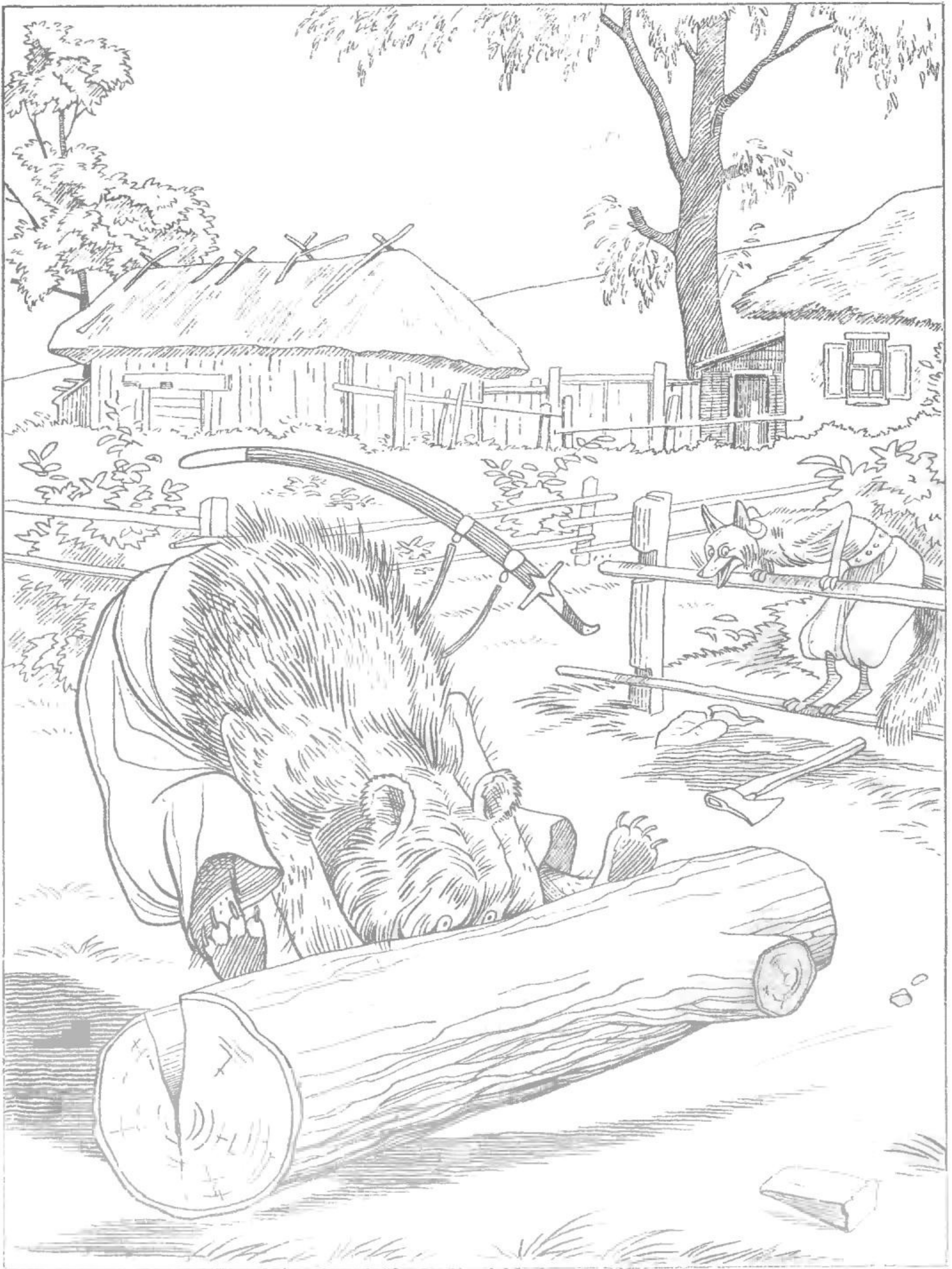
Суд для мене — з маслом каша,
Бо премудра рада ваша,
Знаю, захистить мене,
А як ви за мене слово
Скажете, то все готово,
Царський гнів тяжкий мине.
Ми ж таки одного роду,
З вами я в огонь і в воду.
Лиш цю нічку ще заждіть:
Гляньте, небо стало темне,
Ви втомилися, а в мене —
Вибачте — болить живіт.
— А це що тобі, небоже?
— Ох, дядюню, страх негоже!
Я ж присягся не вживать
М'яса зовсім. От і мушу,
Щоб не брать гріха на душу,
Мед отой набридлий ссать.
— Мед! — аж крикнув пан Бурмило. —
Мед набридлий? Божа сило!
Мед набридлим називать?
Де він? Де його купуєш?
Як мене ним почастуєш,
Вір — не будеш нарікать.
— Дядьку, — каже Лис, — це жарти!
— Жарти? Дай лиш зо три кварта,
То й присягою скріплю.
Мед — це райський корм чудовий!
Все за мед я дать готовий!
Над усе я мед люблю!

— Га, як так, дядюню милий
То ходім. Хоч в мене сили
Дуже мало — що робить?
Твій наказ — то голос неба,
Для таких гостей нам треба
Сил, здоров'я не жаліть.
Недалеко — біля того
Дуба давнього, старого —
Багатій живе, Охрім.
В нього меду так багато,
Що не то що ласувати,
А й купатись можна в нім.
— Ой, — зітхнув Медвідь Бурмило, —
Навіть сонце затремтіло!
Ну, Микито, ну, біжім! —
Сонце сіло вже за гори,

Як добігли до обори,
Де багатий жив Охрім.
На землі, біля города,
З дуба претяжка колода
Там лежала. Майстер Гринь
Хтів уздовж її колоти,
В щіль її загнавши клин.
Від того страшного клина
Вже роззявилась дубина,
Та держалася іще,
Тільки глухо заскрипіла,
Ніби мовити хотіла:
«Ой, болить мені, пече!»
— Дядю, — шепче Лис Микита, —
Ось колода ця відкрита.
Ти залізь-но їй під бік
Хоч крива вона та сіра,
А в ній меду повна міра,
Каже правду мій язик.
Глянь, вже темно по долині,
Спить хазяїн у перині,
Тож нічого ти не бійсь.
Іж досхочу в ім'я боже:
Я постою на сторожі...
Ну-бо, сміло в шпарку лізь.
— Дякую тобі, небоже!
Погляди, щоб хтось ворожий
Не закрався з цеї тьми.
Ой, вже чую запах меду!
Ти, мій любий, стань спереду.

Та сокиру он візьми. —
І за цим Медвідь Бурмило
Лапи, голову і рило
В ту широку щіль запхав;
Лис сокиру підіймає,
Клин із дуба вибиває, —
І Бурмила дуб спіймав.
«У! — дуб каже. — Є ще сила!»
Гей, як схопить він Бурмила,
Аж кістки йому тріщать!
— Дядю, — крикнув Лис Микита. —
Правда, шпарка знаменита?
Знав Охрім, де мед ховать! —
А Медведя геть здушило,
Стогне, сапа мій Бурмило —
Держить дуб, як сто собак.
Шарпонує він зо три рази,
Затріщали лапи, в'язи,
А не вирватись ніяк.
— Дядю, — каже Лис, — як чую.
Дуже вам медок смакує;
Їжте ж, тільки міру майте.
Бо як об'їстесь — знайте:
Буде шкода немала! —
Та Медведю не до меду.
Крутить задом, а спереду
Держить дуб його в кліщах...
То шарпне він, то смикне він,
А тоді як зареве він, —
Аж почули в небесах.

Лис на сміх його здіймає:
— Бач, як дядько мій співає!
Дядю, що воно за спів?
Та сидіть же, дядю, тихо:
В хаті світло — буде лихо!
Хтось Охріма розбудив! —
А Охрім посеред ночі
Чує: щось реве, скрегоче...
У квартиру вигляда...
Що за чудо? При колоді
Щось чорніє... Може, злодій?
Чи грабіжник? От біда!
Вибіг з хати — дивне діло:
У колоді пан Бурмило!
Закричав тоді Охрім:
— Гей, сюди, сусіди любі!
Ось Медвідь зловився в дубі!
Гей, Медведя ми провчім. —
У! Кипить в селі тривога,
Наче трапилась облога!
Люди всі, зчинивши гук,
В чім хто був, повибігали,
Дрюччя, вила похапали,
Щоб озброїтись, до рук.
Як прискочать до Бурмила —
В того цп, у того вила,
В баби кочерга в руках,
А Охрім несе сокиру.
І взялись до звіра щиро:
Луп-луп-луп та трах-тарах!

Біль додав Медведю сили:
Як шарпнеться наш Бурмило,
Шкуру всю з чола зідрав,
Вирвав лапи так же само,
Але шкуру з пазурами
Дуб, немов своє, забрав.
— Вирвавсь! Вирвавсь! — закричали.
Люди геть повідбігали,
А Бурмило трух-трух-трух!
В ліс густий утік швиденько,
Ліг та стогне так тяженько,
Мовби з нього перло дух.
Аж підходить Лис Микита:
— Ну, дядюню, — каже, — сита
Вже душа? А добрий мед?
Смачно ви поласували?
Хочете, щоб частували
Вас так само й наперед?
Ой, я трохи не заплавав,
Як Охрім до вас балакав:
Думав я, що буде бить.
Ну, та добре обійшлося.
Певне, трохи довелося
Вам за мед той заплатити?
Е! Куди ж це ви зібрались,
Що чудово так прибрались
У червоні чобітки?
А цю шапочку червону
Несете, мабуть, додому
Для найменшої дочки? —

Так Микита насміхався,
А Бурмило лиш метався
Та бурчав собі під ніс.
Аж на третій день ходою
Він із лихом та бідою
Ледве в царський двір приліз.
Як побачив цар суворий,
Що таке з Бурмилом горе,
То аж руки заламав:
— Гей, Бурмило, любий друже,
Хто побив тебе так дуже
Та ще й шкуру обідрав?
— Царю, — каже тут Бурмило, —
І розказувать несила:
Це Микита все зробив.
Через нього мук багато
Мусив, царю, я прийняти,
Ледве смерті не зустрів. —
Ух! — Затупав цар ногою: —
Я короною ясною
Присягаюсь: не втекти
Лиходієві од муки.
Дай мені його у руки,
Смерть його побачиш ти. —
Потім думав і гадав він,
Старших радників скликав він,
З ними справу розглядав.
Далі в палац він прикликав
Вірного кота Мурлику
І таке йому сказав:

— Ти, мій вірний Кіт Мурлика,
Хоч тварина невелика,
Та розумний ти за трьох.
Ось тебе я шлю: піди ти
Сам до Лиса до Микити,
У його злодійський льох,
І скажи, щоб у столицю,
У ясну мою світлицю
Лис, не гаючись, прийшов,
А як ні, то розбишаку
Я повішу на гілляку
Без усяких там розмов. —
Кіт Мурлика поклонився
І в дорогу спорядився,
Хоч мороз по шкурі дер:
Страх не рад він був тій честі —
Повеління царське нести, —
Мало з страху не вмер.

Кіт Мурлика до дороги
Добре взяв на плечі ноги,
В торбу впхав печену миш
І лісочком, холодками
Він прибув надвечір саме
До Микити чим скоріш.
В браму стукнув, дожидає,
Лис в кватирку виглядає.
Кіт Мурлика шапку зняв,
Поклонивсь йому низенько,
Привітав його гарненько,
І такі слова сказав:
— Друже славний і багатий!
Я прийшов не жартувати, —
Царський вам приніс наказ.
Повелитель наш ласкавий
Вас на суд свій кличе правий
Вже не перший, другий раз.

Що тут довго говорити!
Дуже цар на вас сердитий,
Тож я раджу вам — ідіть.
Цар закликав: як до двору
Ви не з'явитесь в пору,
То й на світі вам не жить.
— Мурцю! — скрикнув Лис Микита. —
От кого я рад зустріти!
Боже милий, як я рад!
Ну, іди в мої обійми!
А про те й казати не сміймо,
Щоб сьогодні йти назад.
Та ж Лисиця, твоя тітка,
Так Мурлику бачить зрідка,
Що не пустить нас під ніч.
А маленькі Лисенята —
Чи ж вони б пустили брата?
Неможлива зовсім річ!
Повечеряєм гарненько,
Проспимося, а раненько
Холодком підемо в путь.
Стать на суд я не боюся,
А з тобою, мій Котусю,
Вкупі завжди радий бути.
Он з Медведем інше діло.
Ти змиркуй: прийшов Бурмило,
Мов розбійник, у мій двір
Та й до мене з криком, стуком,
З величезним в лапах дрюком, —
Я ж малий, слабенький звір!

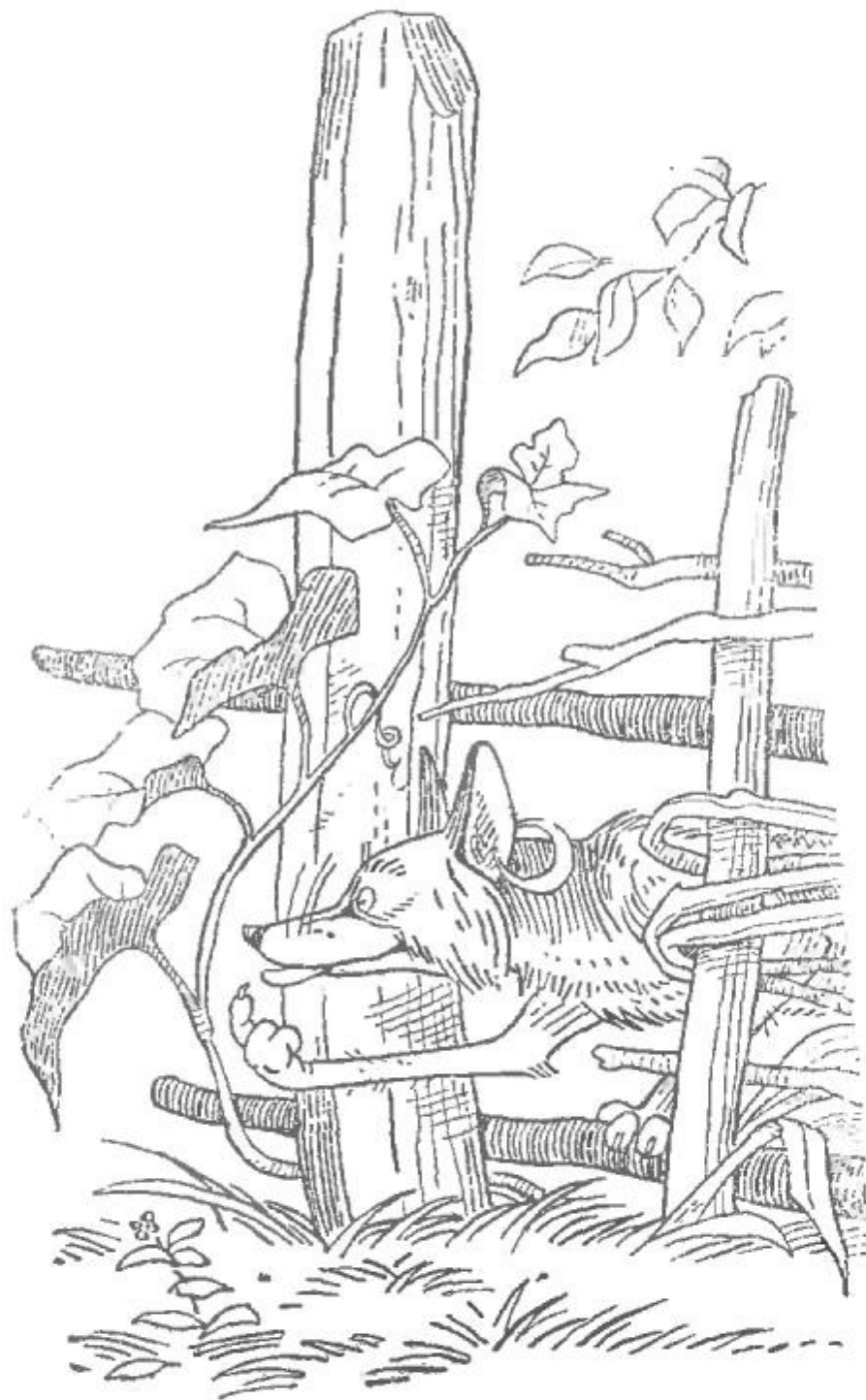
— Друже мій, — сказав Мурлика, —
Ласка ваша завелика...
Але крапче ми не ждім.
Ніч чудова, місяць світить...
Поцілуйте жінку й діти,
Та й у путь скоріш ходім.
— Мурцю, — каже Лис, — май розум,
Ми не будем їхать возом,
Ані крилами летіть.
Що, як зла якась тварина
Серед ночі нас зустріне —
Чим себе нам захистить? —
Ті слова Кота Мурлику
В острах кинули великий.
— Ваша правда, — він сказав, —
Мушу на ніч я лишитись...
Але чим тут підживитись?
Щось я їсти забажав.
— Мурцю мій! Колись у мене
І печене, і варене
Ти вночі б знайшов і вдень.
А тепер — усяк це знає —
Більш я м'яса не вживаю,
Трохи меду є лишень.
— Тьху, — Мурлика відмовляє, —
Хай Бурмило мед глитає,
Ним мене не вдовольниш.
Ми, коти, на мед не ласі.
Може, є тут де в запасі
Хоч одна порядна миш? —

Крикнув Лис: — Та що з тобою?
Навіть ворога свого я
Мишею б не пригостив!
Що ти вигдав, братухо?
Миші їсти? В'яне ухо!
Про таке я й не чував!
Та як ти мишей бажаєш,
Мурку любий, — тут їх маєш,
Що хоч греблю загати.
Тут у старости в будинку
Повно тих мишей, мій синку,
І близенько нам іти.
— Ах, мій друже наймиліший,
Поведіть мене на миші,
До мишей я дуже звик.
— Добре! Так ходи ж за мною! —
І полізли між травою
Аж під старостин курник.
Там в стіні діра пробита,
Нею часто Лис Микита
У курятник той ходив.
Вчора ще зайшов обняти
Півня білого, як брата, —
І по-братськи задушив.
От хазяїн на подвір'я
Вийшов, бачить біле пір'я,
Крикнув: — Муки я терплю! —
І надумав прив'язати,
Щоби злодія впіймати,
Край вікна міцну петлю.

Лис Микита це пронюхав
Та й говорить: — Мурку, слухай,
Як там мишки цвіркотять,
Мов горобчики невинні!
А ось тут і дірка в глині!
Тільки влізти та й хапать.
— Чи ж воно безпечно, друже?
Щось побоююсь я дуже:
Старости — лукавий люд.
— Хе, — говорить друг зрадливий, —
Хто занадто полохливий,
Хай такий покине труд.
Всередині там не був я,
І про хитрощі не чув я...
Ти боїшся наперед,
То ходім собі додому,
Там поживу знайдемо ми:
Будем їсти редьку й мед. —
Кіт Мурлика застидався.
— Що, гадаєш, я злякався? --
До Микити він озвався. —
Страх, то не котяче діло. —
І у дірку скочив сміло...
І в сільце якраз попавсь.
Ой, від страху та від жаху
Як затріпався бідаха,
Шнур ще дужче горло стис.
Повернувся до одвірка,
А згори, де клята дірка,
Заглядає зрадник Лис.

— Ну, що, Мурцю наймиліший. —
Каже він, — смакують миші?
Правда, що за пишний смак?
Хочеш солі? Я покличу,
Сам у старости позичу,
Чи ти згоден їсти й так?
Ого-го, вже ти й співаєш.
Та й чудовий голос маєш!
Тенор! Ах, люблю на смерть!
Жалібно, аж ллється в душу.
От уже заплакати мушу...
Ну, спасибі за концерт. —
Раптом двері заскрипіли,
Вибіг староста спітнілий
З довгим києм у руках,
А за ним сини і слуги,
Той з граблями, з ціпом другий
Радість їм, котові — жах.
— Бийте! — староста гукає. —
Ось хто кури викрадає!
Бийте, поки спустить дух! —
І луп-луп! — летять удари...
Мій Мурлика з уст ні пари,
Мов осліп уже й оглух.
— Бийте! — староста гукає.
А Мурлика — скік! Хапає
Пана старосту за ніс.
Хруп та й хруп, мов миш велику,
Кігтями роздер всю пику,
Аж добрався і до кіс.

— Гвалт! Рятуйте! — з болю, страху
Впав на землю бідолаха.
Всі до нього. — Гей, світить!
Гей, води! Гей, губки, вати! —
Кинулися кров спиняти,
Про Кота й забули вмиє.
А в Кота тверда натура:
Лиш відсапав та й до шнура,
Шарпав, гриз його, кусав,
Далі як смикне завзято,
Шнур порвався, він тікати —
І дороги не спитав.
Всіх мишей він одцурався,
На курник й не оглядався.
А задравши хвіст, як міг,
Швидше в дірку та лісами,
Непролазними ярами
Просто в царський двір прибіг.
Як побачив повелитель,
Що в крові його служитель, —
З гніву аж позеленів.
— А! — гукнув він. — Знов Микита,
Знову Лис, душа неси́та,
Насміявся з царських слів!
Ні, вже того забагато.
Будь я пес і пес мій тато,
Коли це йому прощу.
Військо шлю на розбишаку,
Ізловлю — та й на гілляку,
Ще й гніздо все розтрощу. —

Грізно цар ревів і тупав;
Лиса б він з кістками схрупав,
Якби мав його в руках.
Аж як гнів пройшов безмірний,
Виступив Бабай покірний
І сказав, сховавши страх:
— Царю! Вислухай ласкаво.
Каже нам закон і право
Винних тричі викликать.
Хто утретє не прибуде, —
Отоді підстава буде
Суд заочний видавать.
Чи про Лиса тут казали
Щиру правду, чи брехали,
Та закон один для всіх.
А тому прошу: пошли ти
І мене ще до Микити,
Щоб прийшов до царських ніг. —
Цар махнув лиш головою,
Згоди знак дав булавою
І ні слова не сказав;
А Бабай умить зібрався,
У дорозі не спинявся,
В Лисовичі поспішав.

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА

Лис собі в вечірню пору
З діточками коло двору,
Розмовляючи, гуляв, —
Аж тут голос у діброві
Обізвався: — А, здорові!
Ось до вас я причвалав.
— Ах, Бабай! Це ти, мій дядю!
Всі тобі ми щиро раді.
Новину несеш до нас?
Ти втомився? Ти сумуєш?
Ну, до хати! Заночуєш?
Розмовляти буде час! —
Всі гарненько привітались,
Про здоров'я розпитались,
Випив чарочку Бабай,
Сів на призьбі, спочиває.
Лис про царський двір питає:
— Ну, балакай, не зітхай!

— Гей, синашу, схаменися! —
Так сказав Бабай до Лиса. —
Що, подумай, робиш ти?
Нащо ти з послів сміявся?
Може й справді забоявся
На той царський суд іти?
Я ж гадаю, синку милий,
Що ми знайдемо ще сили
Ворогам заткнути рот.
Все то — голови порожні,
Можеш ти у справі кожній
Обдурити той народ.
— Правда, дядечку Бабаю, —
Лис йому відповідає. —
Ти мене підбадьорив.
Що ж, піду. Хай всі побачать!
Хто сміється, ті заплачуть.
Цар на ласку змінить гнів.
Хоч на мене він сердитий,
Але знає: без Микити
Царству цілому загин.
Кожне вміє лепетати,
А пораду мудру дати
Вміє тільки Лис один. —
Тут ввійшли вони в світлицю.
Привітав Бабай Лисицю,
Всі засіли край стола.
Лисенята Мицько й Міна
Сіли гостю на коліна,
І розмова враз пішла.

— Дуже лютий цар, Бабаю, —
Каже Лис Микита, — знаю!
Жаль йому медвежих мук!
Та Медвідь — мій ворог клятий.
І давно уже впіймати
Хтів Бурмила я до рук.
Тому літ ще небагато,
Як Бурмила Лев, наш тато,
Губернатором зробив,
Щоб звірячому народу
Він давав і лад, і згоду
І по правді всіх судив.
От тоді-то Вовк Неситий
Зло хотів мені зробити,
А з Бурмилом змову мав, —
І на суд мене, в науку
За одну премудру штуку,
Ніби злодія, позвав.
Що за штука? Слухай, друже.
З Вовком раз, голодні дуже,
На поживу вийшли ми.
День. У церкві дзвін десь дзвонить, —
Та нас голод з лісу гонить
Серед лютої зими.
До села ми підбігаєм
І нюшкуємо, шукаєм,
Де вхопить смачний кусок.
Аж тут сала, м'яса запах,
Що не тільки в носі, — в лапах
Закрутило до кісток.

Тії пахощі, на горе,
До попівської комори,
Мов по нитці, довели.
Стали ми довкола нюхать,
Розглядатися та слухать
І віконечко знайшли.
Страх тісне було вікно те!
«Лізем, Вовче!» — «До роботи! —
Каже Вовк. — Ти перший лізь.
Глянь, чи де нема заліза.
За тобою я полізу —
(Вовк говорить), — лізь, не бійсь».
Я проліз, хоч страшно дуже.
«Лізь тепер за мною, друже»,
Так я Вовкові сказав.
Він голодний був, тоненький,
Ну, а в те вікно вузеньке
Ледве тулуб свій пропхав.
А в коморі — світе милий!
Нам аж очі заболіли,
Стільки там добра для нас:
Риби, сала та свинини,
І масної солонини,
Ще й довженний ряд ковбас!
Став я думать, міркувати,
Як тут господарювати, —
Та мій Вовк немов здурів:
Сало він схопив зубами,
Рвав, кусав і гриз без тями,
Аж давився і сопів.

«Ну, — гадаю, — їж, небоже,
Та для мене це не гоже».
Та й беруся до ковбас.
З жердки легко їх здіймаю,
Крізь віконце викидаю,
Поки всіх отак не стряс,
А за ними й сам плигаю
І швиденько починаю
Всі на шию надівать.
Навантажив, як коралі,
Та й до лісу — далі, далі,
Скарб у яму щоб сховать.
Заховавши, закопавши,
Ковбасу одну ум'явши,
До комори знов біжу.
Прибігаю. Вовк недбало,
Не доївши, кинув сало,
З смальцем розпочав діжу.
«Вовче, Вовче, час до гаю!
З церкви люди поспішають!
Щоб нас тут хто не застав!»
Вовк, почувши це, жахнувся,
В дірку швидко він метнувся,
Та вже ледве шию впхав.
Бачиш, повний став, як бочка,
У вікні застряг, лиш очка
Світяться, немов свічки.
Страх відняв у нього мову...
Я ж кричу: «Чого ти знову?
Може, лізти не з руки?»

Вовк не знає сам, що діє:
Лізе в дірку, аж потіє,
Рветься, б'ється, та дарма.
«Лисе, — каже, — сил нема!» —
«Вовче, — я кажу, — здурів ти,
Чи від смальцю оп'янів ти?
Вилізай, пора нам в гай». —
«Ой, не можу, мій Лисуню!
Бачиш, пуза не просуну.
Ой, Микито, помагай!»
Ну, скажи ти сам, Бабаю:
Що я тут чинити маю,
Як бідасі допомогти?
Кину Вовка — може згинуть.
Краще, думаю, не кинуть —
Просто до попа піти,

Попросить по добрій волі,
Щоб дав пилку і дозволив
Більшу вирізати діру.
Думка хитра, та ще й дуже!
«Зачекай, — кажу, — мій друже»
Він кричить: «Скоріш, бо вмру!»
Піп якраз, обід кінчивши,
Меду кухликом запивши,
Люльку, ходячи, курив.
У вікно я заглядаю,
Стукнув лапою, благаю,
Щоб вікно він одчинив.
Піп поглянув, підбігає —
Лис у вікна заглядає!
«Гей, ловіть його! Біжіть!»
Я й не зчувся, а за мною
Слуги, служниці юрбою —
Хмара хмарою летить.
Лемент, крик, біда і горе!
А я просто до комори
Та й сховався під поміст.
Тут погоня надлітає:
«Де він? Де той Лис? — питає. —
Показав нам тільки хвіст!»
Раптом бачать — із віконця
Вовк Неситий проти сонця
Визирає. «Ось він де!
Ой, нещасная ж головка,
Та це Вовк! А бийте ж Вовка!
Хай проклятий пропаде!»

Вовк їх там не дожидався
І в комору заховався,
Став якраз проти дверей..
От вони як відчинили,
То Неситий плиг щосили,
Скочив просто між людей.
Тут Неситого побито,
Що не радий був він світу,
Аж допхався ледве в ліс
І про справу ту немилу
Зараз панові Бурмилу
Скаргу писану заніс.
У писанні тім брехливім
Він назвав мене зрадливим,
Про свою ж вину мовчав...
Ну, а, думаєш, Бурмило
Це ясне і просте діло
По закону розібрав?
Де тобі! Суддя той ласий,
Як дізнався про ковбаси,
Що я в лісі заховав,
Як ревне він раз і вдруге:
«Зараз всі віддай, злодюго,
Щоб ніколи вже не крав!»
— Ти й віддав? — Бабай питає.
— Що ж було робить, Бабаю?
Хоч пекла у серці злість,
Дав йому штук три тоненьких,
А собі таки грубеньких
Залишив штук сім чи шість.

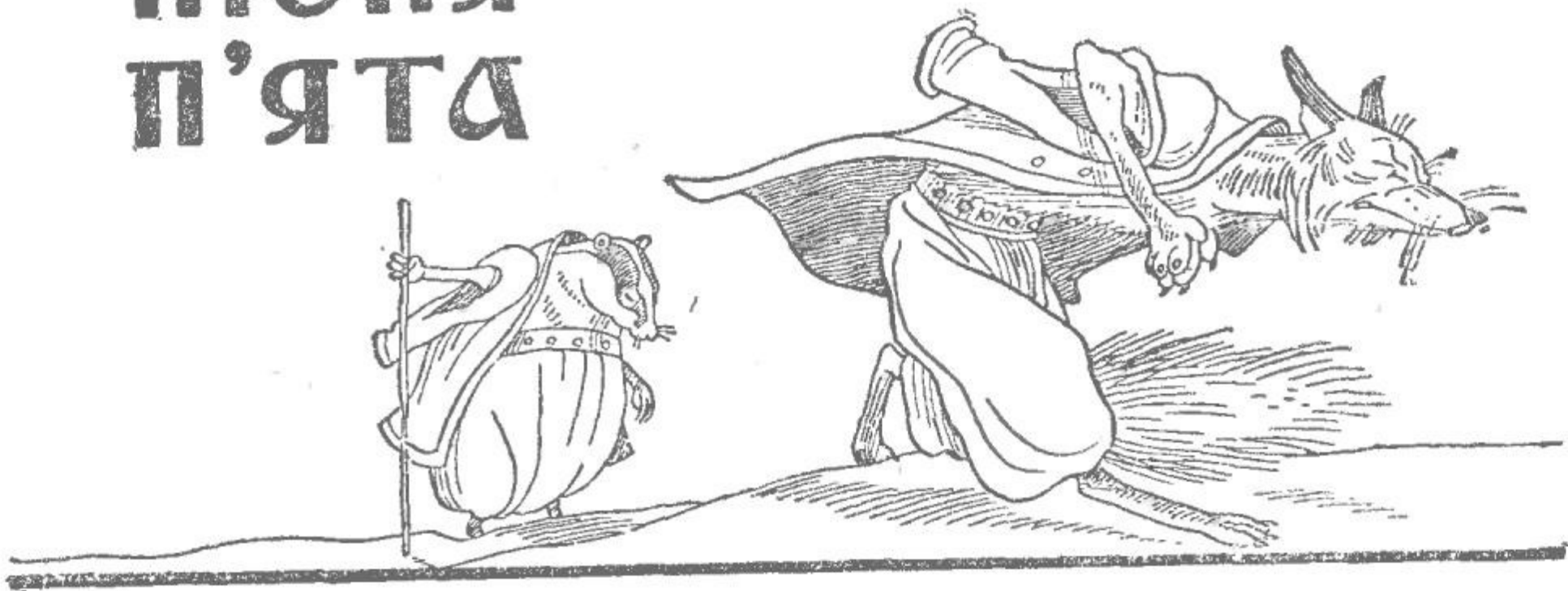

От Медвідь наш судить справу:
«За побої, за неславу,
Вовче, маєш ковбасу.
Решту я з'їм. Ти ж, Микито,
Рад будь, що тебе не бито.
Марш, бо кості рознесу!»
Так-то нас судив Бурмило.
Страх мене це розгнівило,
І присягся я хвостом:
Як його впіймаю в руки,
То за всі ті підлі штуки
Відплачу Медведю злом. —
Надоспіла і вечеря:
З пір'ям смажена тетеря
Та куріпок штук із п'ять.
Всі гарненько попоїли,
Де про що поговорили
Та й пішли відпочивать.
А як рано повставали,
То й сніданок добрий мали:
Іли сало з часником,
Потім курку, потім гуску,
А скінчили ту закуску
Ще й копченим судаком.
Отоді Микита вбрався
І ласкаво попрощався
З господинею й дітьми:
— Люба жінко, будь здорова.
Час іти мені до Львова,
Тож ключі усі прийми.

Наглядай як слід в коморі,
Бо ті миші красти скорі, —
А про мене не журись.
Нині цар на мене лютий,
Але легко може бути,
Що всміхнеться ще колись.
А ви, діти, не пустуйте,
Поза домом не гарцюйте,
Мамі шкоди не творіть.
Глянь лиш, дядьку, що за звірик
Той Міцунько! Хто повірить,
Що йому ще тільки рік! —
І дітей поцілувавши,
Жінці в вухо пошептавши,
Що там ще сказати мав,
Лис Микита, мов у гості,
В Львів, назустріч царській злості
Із Бабаєм почвалав.

ПІСНЯ П'ЯТА

Гу-гу-гу, — в дворі гуділо,
Мов хтозна-яке там діло!
— Лис Микита! — двір шумів.
А Микита, мов не чує,
Гордо, сміло марширує
Між рядами ворогів.
Перед троні зупинився,
І цареві поклонився,
І такі слова сказав:
— Царю наш, могутий пане!
Як підданець послухняний,
Я на суд твій правий став.
Певен я, що ти в цій справі,
Повелителю ласкавий,
Не повірив брехунам,
Тим, хто всякими плітками
Раді сіяти між нами
Сварку й зло на шкоду нам.

— Годі! — крикнув цар сердито. —
Знаю я тебе, Микито!
Годі вже хвостом вертіть!
Ще й базікає за право!
Ні, облеслива прояво,
Нас тобі не обманить!
Глянь, ось Півень у жалобі,
Кіт Мурлика, жертва злоби,
І Бурмило вірний мій.
Пам'ятаєш їхні муки?
Гей, беріть його за руки
І на суд ведіть мерщій!
— Царю, — каже Лис Микита, —
Сам цю справу розсуди ти,
Де, в чому вина моя?
Що Бурмило був упертий,
Мед чужий хотів пожерти,
То чи ж тому винен я?
А Мурлика — боже, боже,
Він ще скаржитися може!
Хто в житті не полював,
Той лише біди не знає.
І хіба в мишей немає
Вже ніяких зовсім прав?
Кажуть, злодій я, мій пане.
А Мурлика ж твій коханий
Теж не менший горлоріз,
Бо хіба ж не для хижацтва
Лиходійства, розбишацтва
Він у шпарку ту заліз?

Царю, я підданий вірний, —
Як такий твій гнів безмірний,
Покарать мене вели. —
Та цар Лев не вів і вухом,
І взяли Микиту духом
І зв'язали й повели
Стражники в судову залу;
У тій залі засідали
Все старі Цапи й Осли.
Став Микита та й балака.
Та найстарший пан Осяка
Вже п'ять років як оглух.
Присудили: «На галузці
Лису висіть на мотузці,
Поки з нього вийде дух».
Вовк, Бурмило і Мурлика
Як почули це, — велика
Всіх їх радість обняла.
Кажуть: — Ми його й повісим,
Ми зведем рахунки з Лисом,
Хай умре тварина зла! —
Лиса вивели, Бурмило
Б'є його оскаженіло:
— Це за чоботи мої! —
Вовк для гіршої ще муки
Зав'язав Микиті руки:
— Погойдайся на гіллі! —
Хто лиш жив, глядіть зійшлися,
Як то будуть вішати Лиса.
Стала варта, ніби мур.

Лис іде, як мокра курка,
Ззаду Вовк Неситий штурха,
А Медвідь веде за шнур.
— Постривай, — сказав Неситий. —
Ми відразу задушити
Не гадаємо тебе.
Будеш дригати ще лапками,
Поки кріт під дубом ями
У твій ріст не прогребе. —
Обернувся Лис до нього:
— Що ж то, — каже він, — міцного
Шнура не знайшлось у вас?
Той би краще вам придався,
На якому погойдався
Друг наш Кіт в недавній час!

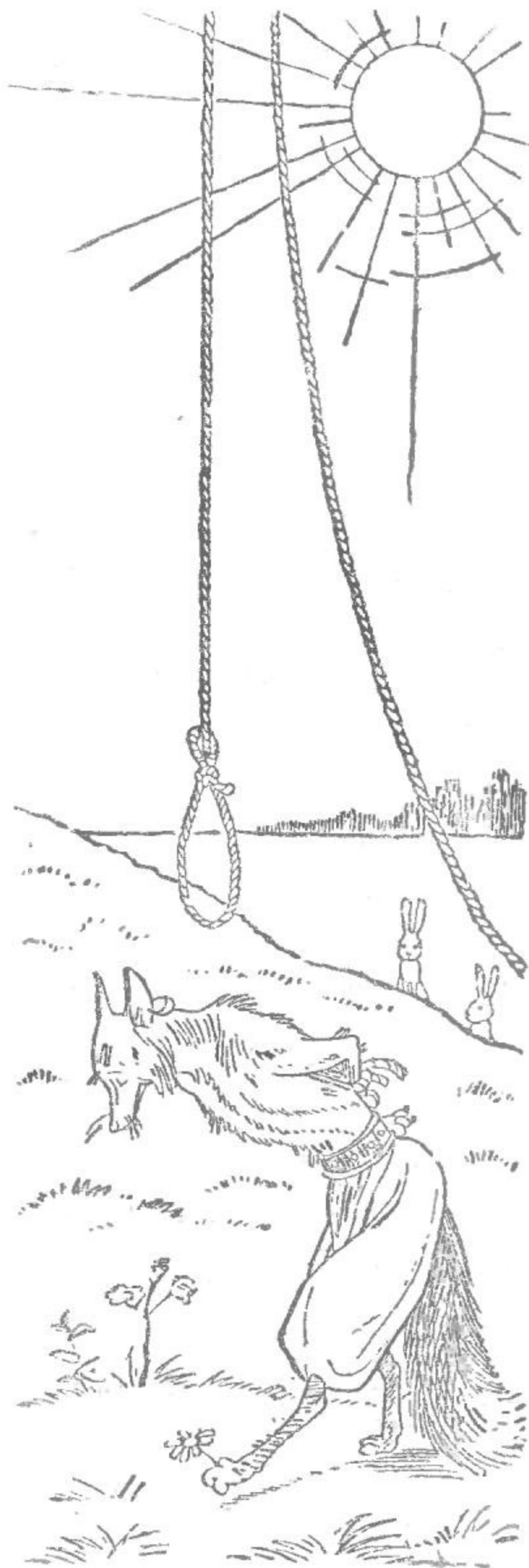

— Замовчи! — ревнув Бурмило. —
Ач, базікає як сміло!
Досі жарти на устах!
Глянь, жде шибениця грізно.
Кайся, поки ще не пізно,
У тяжких своїх гріхах. —
От приводять розбишаку
Під призначену гілляку,
Вовк петлю йому зробив.
І, звернувшись до миру,
Лис царю вклонився щиро
І таке проговорив:
— Наступає вже година,
Ох, для всіх, для всіх єдина:
Скоро вічним сном засну.
Царю наш, тебе благаю,
Ти по давньому звичаю
Просьбу вволь мені одну:
Тут, уже близький до гробу,
Хочу виявить всю злобу,
Всі гріхи, що я вчиняв,
Із провин заслону здерти,
Щоб ніхто по моїй смерті
Через мене не страждав. —
Так сказав, усім вклонився,
Слізьми щирими умився, —
Хто й сказав би, що хижак?
Цар задумавсь на хвилину,
Вгору глянув та в долину
І сказав: — Хай буде так. —

Вдарив Лис себе у груди:
— Признаюся, чесні люди,
Ой, багато я грішив!
Чи є хоч один між вами,
В кого б ділом чи словами
Добру пам'ять я лишив?
Від дитинства сам собою
Я привчився до розбою,
Хоч отець за те й карав.
Бідні Кури та Утята,
Тяжко серцю пригадати,
Скільки вас я розірвав!
Був ще зовсім молодим я,
А проте уже на ім'я
Знав Микиту весь наш ліс:
Вже Ягнята й Козенята,
Що відбігли геть від тата,
Я хапав і в яму ніс.
Біг до зла я шляхом битим,
Подружився із Неситим:
Він учитель мій у всім.
І коли на цій гілляці
Маю я тепер гойдаться,
То його заслуга в тім.
Якось літньою порою
Ми умову між собою
Зав'язали: я дрібне,
Вовк велике красти буде,
А ділить, як чесні люди...
Обдурив же він мене!

Скоро прийде час ділитися.
То ніколи, як годиться,
Половини Вовк не брав:
Загарчить — не смій і писнуть.
Сам же хоч би мусив тріснуть,
Все до крихти пожирав.
А як часом більшу штуку
Нам схопить щастило в руку,
То Неситий як ревне, —
Вже Вовчиця тут з синами.
М'ясо мало не з кістками
Вся сім'я умить глितнє.
От я згадую як нині:
До одної господині
На горище я прокравсь...
Висів там, уже готовий,
Солонини шмат чудовий.
Хто ж би, друзі, утримавсь?
«Пробирай-но, Вовче, стріху, —
Я кажу, йому на втіху, —
Здобич миттю я здійму!»
І поліз я на драбину,
Довго мучивсь, поки вкинув
Солонину в рот йому.
Вовк те м'ясо хап — і драла!
А мені ще думка спала
На вечерю Курку взять.
Що ж, недовго і шукати:
Бачу — Кури, ще й багато,
При стіні рядочком сплять.

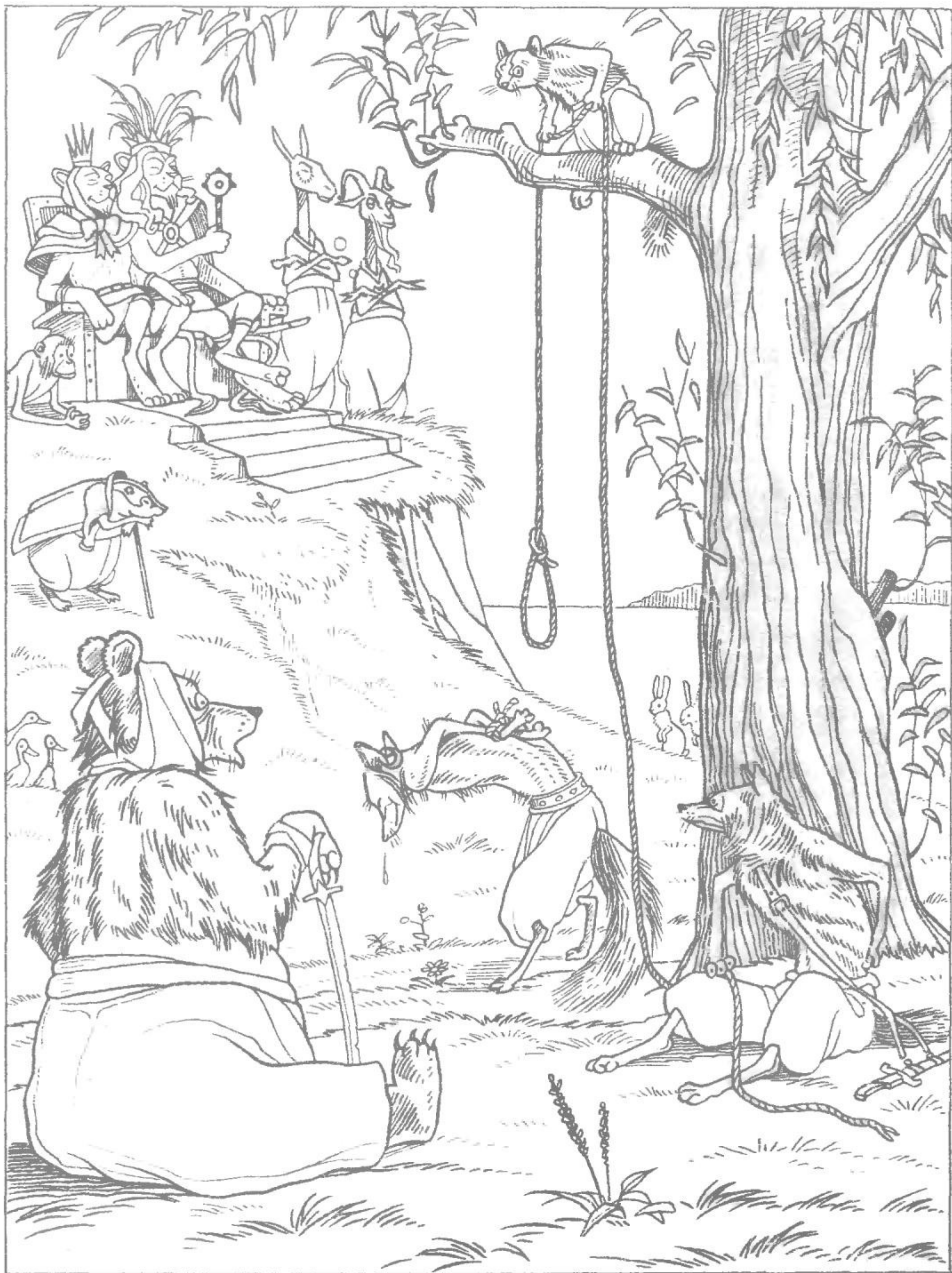

Підіпхавшись тихенько,
Обережно, помаленьку
До курей я вже підліз.
Серце б'ється... темно... тихо...
Ой, було ж те все на лихо.
Довело мене до сліз!
Все по правді повідаю:
Думав я, що Курка скраю.
А то сильний був Індик.
Курка — птиця невелика.
Та попав я на Індика,
А Індик як здійме крик!
Я зубами в тепле тіло, —
А Індик розставив крила.
Дзьобом клюк мене своїм!
Світ мені в очах затьмився.
Я схитнувся, поточився
Та й на землю геп із ним!
Бідна ж ти моя голівко!
Вдвох з Індигом на долівку
Я у сіни просто впав,
Гепнув так з усього маху. —
Думав, кожному костомаху.
Мов у ступі, поламав.
Ну, гадаю, цим кінчиться!
Та з сіней, як із в'язниці.
Вийти не було куди.
От запхався я в куточок
І стулився у клубочок:
«Тихо лихо пережди!»

Та даремно мав надію, —
Чую голос: «Гей, Андрію!
А поглянь-но до сіней!
На горищі щось кричало,
І у сіни щось упало.
Ну, Андрію, встань же, гей!»
Чути: наймит щось буркоче,
Встав і шкрябає й стукоче, —
Світло він світив, мабуть;
Далі двері відчиняє,
Каганець в руках тримає:
«Що за дідько гримнув тут?»
Зирк — Індик по сінях ходить.
«От хто крики тут заводить!
З сідала Індик упав!».
Та в куток він кинув оком:
«Ой, хазяйко! Ненароком
Гість тут любий завітав!»
«Що за гість?» — «Та Лис Микита!»
«Бий, Андрію!» — «Чим же бити?
Встаньте швидше з подушок,
То удвох собі без труду
Ми погану цю прибуду
Швидко зловимо в мішок!»
Поки там вона збиралась,
Наймит зблизька приглядався
Знай до мене з каганцем.
Я ж сиджу, тремчу, все чую
Та усе собі міркую,
Як би тут втекти живцем.

Ось хазяйка лізе в сіни;
Того й ждав я, як відчинить
Двері до сіней вона:
Шусть їй прудко попід ноги,
В хату вбіг та й із порога
Просто скочив до вікна.
Шибку висадив з розгону,
Стрічку не одну червону
Я на шкурі здряпонув;
Ну, та вирвався на волю
Та й садком тоді по полю,
Мов безумний, в ліс махнув.
Довго біг я без упину,
Поки в Вовкову хатину,
Ледве дишучи, добіг.
«Вовче-братіку! Загину...
Дай же м'яса хоч кришину.
Що для мене ти зберіг».
«Ха, зберіг! — сказав Неситий. —
Тим ти, певно, будеш ситий!
На дарунок щедрий мій».
І — зміркуйте підлу штучку! —
Дав мені дубову ключку —
М'ясо вішають на ній.
Отаке сказати мушу:
Тільки гріх я брав на душу,
Що із ним у спілці крав.
Не прибутки — лиш турботи.
Я без власної роботи
Був би з голоду пропав.

Та не плакав я нітрохи:
Славний скарб царя Гороха
У своїх я мав руках.
Скарб незміряно багатий,
Що навряд його забрати
Хтось би міг у ста мішках. —
Лев, про скарб такий почувши,
Насторожив пильно уші.
— Лисе, що це ти верзеш?
Про який там скарб співаєш?
Чи ще й досі скарб той маєш? —
Лис сказав на те: — Авжеж!
Царю, — каже, — пане милий.
Перед входом до могили
Я душі не обтяжу,
І чого нізащо в світі
Не сказав би жінці й дітям.
Те тобі я розкажу.
Знай же, царю, в скарбі тому
Золотому, дорогому
Смерть найти собі ти міг.
Не вкради його Микита,
Кров твоя була б пролита,
Від повстання ти б поліг. —
Цар, слова почувши дивні,
Враз на ноги скочив рівні
І ревнув: — Що ти сказав?
Що це мелеш знов тепер ти?
Від якої втік я смерті?
Хто мене убити мав?

— Царю, все тобі скажу я.
Про одно лише молю я,
Вислухай мене ти сам.
Лиш тобі й твоїй цариці
Я відкрию таємниці —
Та й розстануся з життям.
— Гей, Неситий, почекай-но!
Розв'яжіть його негайно! —
Крикнув грізно цар катам.
Ті нерадо розв'язали,
Сумно думали-гадали,
Що то він набреше там
Левові слова почувши,
Свобідніше відітхнувши,
Лис Микита прошептав:
— Як не хочеться здихати,
Треба вміть як слід брехати —
З тим перед царем він став.
Каже Лев: — Сідай, Микито,
Сміло все кажи й відкрито. —
Та одно затям собі:
Тільки збрешеш, то, їй-богу,
Не за шию, а за ногу
Будеш висіть на вербі.

ПІСНЯ ШОСТА

Слухайте ж, як Лис Микита
Зразу, наче кінь з копита.
Нісенітниці поплів.
Смертю зляканий страшною,
Навіть батька він ганьбою.
Не соромлячись, покрив.
Так він Левові говорить:
— Превелике, люте горе
По заслuzі б'є мене.
За гріхи віддам я душу,
Та одно злочинство мушу
Розказати вам страшне.
Літ минуло вже багато,
Як небіжчик Лис, мій тато.
В лісі темному напав
Славний скарб царя Гороха.
Та добра йому нітрохи
Скарб той клятий не додав.

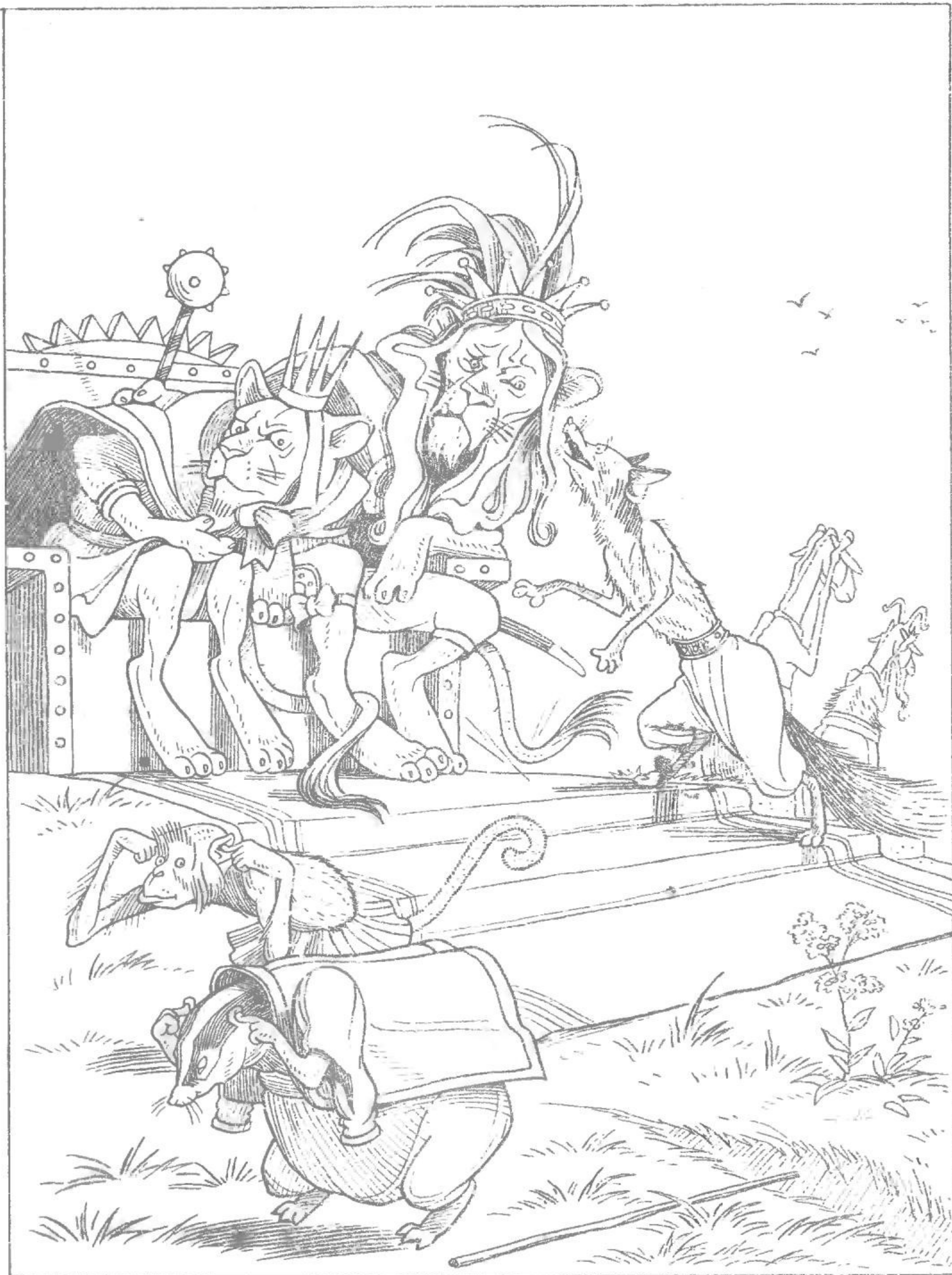
Батько мав натуру хитру,
Завжди ніс держав по вітру
І науки різні вчив.
Сам не дуже-то багатий,
Скарбником у тебе стати,
Царю грізний, він хотів.
Та думки його лукаві
Відгадав ти, Царю правий,
Скарбником призначив Рись.
І поніс він думу злющу —
Відомстить тобі колись.
В пущі скарб знайшов заклятий.
І почав він міркувати,
Щоб великий бунт піднять,
Щоб царя зіпхнути з трону,
Славну ж царську корону
Щоб Медведеві віддать.
Спільку він зібрав велику,
Шле з листом Кота Мурлику
До Бурмила, — так і так:
«Лева скинемо ми з трону.
А як ти його корону
Хочеш взять, пришли нам знак»
Ну, на вість таку Бурмило,
Начеб що його вкусило,
Сам прибіг з-поміж дерев.
«Браття, — каже, — всі за мною!
Хоч умрем на полі бою,
Хоч царем не буде Лев!»

Батько мій і Кіт Мурлика,
Вовк, Бурмило і велика
Їх рідня, — усі зійшлись
І без всякого вагання
Розпочать страшне повстання
Проти тебе присяглись.
Із околиць чужоземних
Мали військ вони наємних
За Горохів скарб набрать.
Все прослухав я до слова
І про ту жахливу змову
Взявся пильно міркувать
Я Бурмила хитру злобу
Добре знав, його особу.
Нерозумну та смішну,
Став рівнять з тобою, пане,
І кажу: «Цей дурень стане
За царя нам? Ну-ну-ну!
Вмів ти скарб найти великий.
Та біда, коли владики
Кращого знайти не вмів.
Де Бурмило — пан народу
Там загинула свобода,
Голос правди занімів».
І неначе голос з неба
Тут промовив: «Треба, треба
Бунт розвіяти страшний.
Мусиш Левові служити
Незрадливо ти, Микито,
Хоч і зрадник — батько твій».

Тут відразу постанова
В голові була готова, —
І пішов я в темний гай,
Скоро батько мій хвостатий
Ті війська пішов наймати
У якийсь далекий край.
Перед тим іще, мій пане,
Місце я знайшов незнане,
Де мій батько скарб сховав.
Цього ж то для мене й досить
Я почав усе виносить
І дочиста скарб забрав.
Невеликий час минає, —
Лис, мій батько, повертає.
Вже готове військо жде
Тільки гроші заплатити,
Генералів призначити, —
Хоч в огонь воно піде.
Тож мій батенько з дороги
Кинувся до місця того
І в одчаї обімлів.
У гаю — пуста комора,
Що була ще повна вчора,
Скарб увесь, мов хто замів.
Що він біга, шкряба, нюха. —
Скарбу ні сліда, ні духа!
Збожеволів мій старий!
З того горя, з того ляку
Він найшов товсту гілляку
Та й повісився на ній.

А Неситий і Бурмило,
Як побачили те діло,
Вмить до двору подались
Дуже вірні поробились
І служить тобі пустились,
Зрадником остався — Лис
От вони — підпори трону,
Я ж, хто врятував корону.
Свого батька погубив, —
Я стою тут під вербою,
Смерть я бачу над собою...
Ну, повісьте! Я скінчив! —
Так-то Лис брехав уміло
Всі присутні остовпіли,
А сам Лев аж затремтів:
— Ось де правду всю розрито!
Дякую тобі, Микито!
А... той скарб... ти де подів?
— На горі на Чорногорі,
Де потоки линуть скорі,
Де нема людських осель,
Де лишень орли літають.
Де метелиці гуляють,
Є печера серед скель.
Там лежить той скарб забутий...
Царю, твій він мусить бути,
Я тобі його зберіг!
Тільки жаль, що я нікого
Не водив до місця того,
Щоб, коли умру я, міг... —

Лев не дав йому скінчити:
— Хто насміє говорити
Ще про смерть мені в цю мить,
Царське право є — прощати
Гей, мотузку розв'язати!
Гей, Микиту відпустити!
Більше маєш ти заслуги
Між звірами, ніж хто другий
А провини всі твої —
То одна балаканина,
Я люблю тебе, як сина,
Друга нашої сім'ї.
Тільки слухай: в добру пору
Ти мене на Чорногору
Завтра мусиш повести.
Я один лиш буду знати,
Де Горохів скарб шукати
І яким шляхом іти.
— Царю! — каже Лис журливі —
Річ, на жаль, це неможлива
Я поклявся сам собі
У предсмертну годину,
Що коли тепер не згину
На страшній оцій вербі,
То пішком піду в дорогу —
Помолиться щиро богу
По святих монастирях.
Як вернусь — на Чорногору,
Я з тобою рушу скоро,
Покажу до скарбу шлях. —

Каже Лев: — Це — річ побожна.
Присягу ламать не можна,
Тож іди й здоровий будь. —
Далі кличе вірні слуги,
Щоб народу враз і вдруге
Об'явити царський суд:
Всім звірам у царстві цьому
Нині буде хай відомо:
Цар по силі царських прав
Лиса славного Микиту
Зволив цього дня простити
І до ласки знов прийняв.
Хто б смів Лиса попрікнути,
Лапою його торкнути,
З ним нечемно говорить
Чи брехать про нього потай.
Тому цар язик із рота
Вирізати повелить.
Як почув про це Бурмило,
Вовк та Кіт, — сказать несила,
Що за злість їх узяла.
Зараз почали бурчати,
Далі рушили кричати,
Аж діброва загула.
Та було уже запізно,
Лев із трону крикнув грізно:
— Хто там сміє ще бурчать?
Га, то ви, поганці кляті,
Що мене у власній хаті
Присяглись замордувати!

Бач, які святі та божі,
А в душі думки ворожі!
Лис усе нам розказав!
Годі брехні розпускати!
Ми зумієм показати
Справедливість наших прав!
Гей, беріть Бурмила-пана
І закуйте у кайдани!
Вовка шнуром прикрутіть,
А Кота зв'яжіть, і прямо
У тюремну темну яму,
В темну яму посадіть!

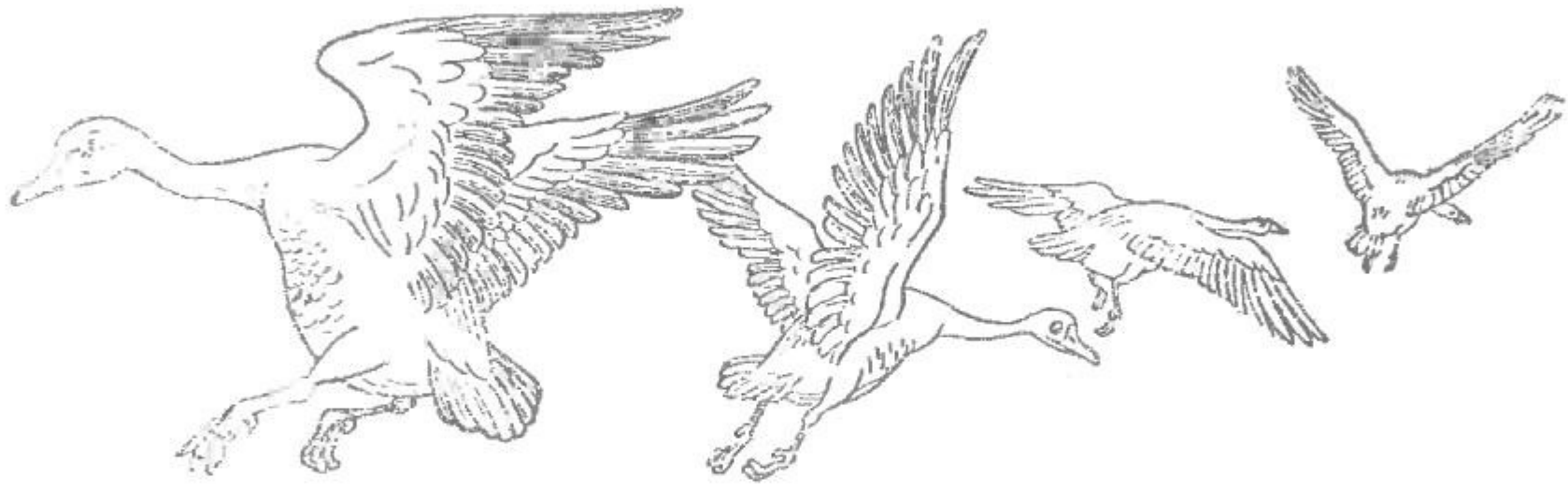
ПІСНЯ СЬОМА

Був у замку льох підземний,
Страшно вогкий, страшно темний. —
Там заперто в'язнів трьох.
Кіт мовчить, Медвідь куняє,
А Неситий проклинає:
— Ах, той Лис, бодай він здох! —
Час обідать. В'язні наші
Не привикли, бідні, каші
Арештантської вживать.
Хто ж би радий був поміям?
Як по мисці налили їм,
Почали вони плювать.
Довго Вовк сидів і думав,
Далі з жалю як зарюмав,
Як завив, як заридав!
Спільникам в нещасній долі
Про свої пригоди й болі
Ось таке він розказав:
— Небо, земле, синє море,

Про моє велике горе
Хай відомо буде всім!
Про гіркі мої страждання,
Про тяжкі поневіряння
Вам сьогодні розповім!
Вовком звать мене Неситим
Дорікають апетитом, —
А чи ж винен я, скажіть?..
Живота, на жаль, я маю,
Животові догоджаю,
Бо живіт «давай!» кричить
Вовк — прожера! Вовк — неситий!
Вовка треба завжди бити!
Завжди смерті гідний він!
А що Вовк той голодує,
Жінку й діточок годує,
Не згадає ні один.
Вовк грабує! Убиває!
А що Вовк сумління має,
Що душа йому болить,
Що він серцем незрадливий.
Милосердний і чутливий,
То про це і не кажіть!

Я ж і чесний і побожний...
Якби світ був весь порожній
Шлунок завжди повен був, —
Я б такий був добрий, вірний,
І лагідний, і покірний,
Я б усяке зло забув!
Я й тепер — та що й балакаты! —
Як почне живіт мій плакати,
В серці жалощі й мовчать...
А проте за серце добре,
Милосердне і хоробре
Скільки мусив я страждати!
Раз на лови йду я радо,
Аж Гусей стрічаю стадо.
«Гуси, Гуси, вас я з'їм!»
Гуси кажуть: «Їж, Вовчище!
Лиш хвилиночку зажди ще,
Помолиться дай нам всім».
«Ну, моліться, добре діло».
Підняла угору крила
Вся побожна їх сім'я,
Підняла, загельготіла,
Геть від мене полетіла.
І зостався дурнем я.

Зирк — Свиня лежить в калюжі,
А при ній гарненьких дуже
Поросяток штук із сім.
«Гей, Свине моя любенька,
Вилізай-но, та швиденько,
Я твоїх малят поїм!»
«Добре, їж, коли охота! —
Крикнула Свиня з болота. —
Тільки, бач, один тут гріх,
Із гріхів найтяжчих в світі:
Поросята, бач, немиті,
Як же ж будеш їсти їх?»
«Справді, клопіт! Що робити?»
«Слухай, — каже, — мій Неситий,
Там он річка і млинок, —
От ходімо з нами, брате,
Трошки маєш ти пождати,
Там обмию я діток.
Так, усіх обмию з бруду,
І одно за другим буду
Прямо в рот тобі давать».
«Ну, — подумав я, — чудесно!
От Свиня розумна й чесна!
Свинки вже ж не полетять!»
От до греблі підійшли ми,
У воді Свиня з малими
Хрюка, плюска, муркотить.
«Ну, — міркую, — річ важлива,
Заважати неможливо —
Треба ж їй діток помить».

А вона побігла прямо,
Заставку взяла зубами
Та й угору підняла...
Воду заставка держала, —
Як держати ж перестала,
То вода пішла й пішла...
Ох, пішла ще й зашуміла,
Та мене як підхопила,
Підхопила, закрутила, —
Страхом серце обняло.
Думав я, що страчу душу!
Поки видряпавсь на сушу.
Вже свиней мов не було.
Став я мокрий та й міркую:
«Кат би взяв чистьоху тую!
Через неї я здурів:
Де ж ото у нашім краї
Вовк такий дурний буває,
Щоб свиней умитих їв!

Ухваливши постанову,
Що дурним не буду знову,
Йду я, з голоду пищу.
Аж дивлюсь, баран блукає.
Я до нього — не втікає!
От я здалека й кричу:
«Стій, Баране! Стій, рогатий!
Маю щось тобі сказати!»
Став Баран, кричить мені:
«Ну, які там маєш вісті?»
«Та тебе я хочу з'їсти!
Правда, вісті чарівні?»
А Баран — ну, хто б подумав? —
Не злякався, не зарюмав,
А вклонивсь мені до ніг:
«Я щасливий, що зустрів вас,
Я ж три дні уже глядів вас,
Вам назустріч сам я біг.
Хай тікають інші вівці,
Я ж Баран — самоубивця,
В світі вже нежить мені.
Люд мій весь в неволі гине,
Ви лиш друг його єдиний,
І мені ви не страшні».
Річ таку почувши дику,
Я в задумі звисив пику
І йому промовив так:
«Що це, блазню, ти торочиш
І чому ти вмерти хочеш,
Не второпаю ніяк». —

«Постривайте-но хвилину,
Я скажу, за що загину,
Чом так радо йду вмирать,
Чом рідня моя рогата
Буде вас благословляти,
Батьком рідним називать.
Я відкрию всі вам тайни:
Я не єсть баран звичайний,
Я політик і борець.
Думка в мене — розбудити,
Просвітити і звільнити
Весь народ наш, всіх овець.
Тільки ж голови овечі
Про такі не мріють речі, —
Боязливі душі в них.
Кажуть: «Що нам тая воля!
Вовк поїсть нас серед поля,
Нам про волю думать гріх...»

Ну, подумайте ж, мій пане,
Як від цього серце в'яне,
Скільки мук я пережив!
У душі вогонь палає,
А народ одно лиш знає, —
Сіно, жвачку, теплий хлів...
До філософа старого
Я пішов з одчаю того —
І сказав премудрий дід:
«Хочеш всіх урятувати, —
Мусиш сам себе віддати
В жертву за овечий рід.
В поле йди, коли охочий,
І блукай три дні й три ночі, —
Вовка сірого шукай;
Проти нього не борись ти,
Дай себе йому із'їсти,
І настане вівцям рай».
Тож тепер, ласкавий пане,
Час настав, давно жаданий,
Золоті збулися сни;
Я прошу тебе, благаю:
Для овечого для раю
Враз мене ти проковтни».
«Говори собі, мій любий,
Попадися тільки в зуби, —
Проглину ковтком одним»,
Так я сам собі гадаю,
А йому відповідаю:
«Що ж, друзяко, добре, з'їм.

Жаль тебе, ще молодого,
Та як сам ти хочеш цього, —
Я по-твоєму зроблю».
А Баран кричить: «О, друже.
Я щасливий, радий дуже,
Бо народ я свій люблю!
Станьте ж тут ось, у ярочку, —
Я з отого он горбочка
Розбіжусь — і просто в рот
Кинусь вам, а ви ковтайте,
І, ковтаючи, згадайте:
Так вмирає патріот».
Треба ж дурня, щоб згодиться!
Мій Баран як розбіжиться
Та й рогами в лоб мене.
Від удару я скрутився
І зомлілий покотився,
А Баран мій як чкурне!
От я встав, аж плачу з болю,
Проклинаю злую долю,
Сам собі кажу щомить:
«Все то добрість наробила!
Годі! Більше вже несила
Лютий голод цей терпіть».
Отаке постановивши,
Зуби міцно заціпивши,
Я пішов у дальший шлях.
Лізу, лізу, шкандибаю,
В пастку раптом попадаю —
Аж потьмарилось в очах!

Чую я, що ось вже гину!
Як шарпнувся — половину
Власного хвоста урвав.
А тоді — на плечі ноги!
Як забіг я до берлоги,
То три дні відхворював.
Отаке то вовче лихо.
Ну, скажіть, як бути тихо,
На таке не нарікать?
А тепер іще в додатку
Зрадник Лис цареві-батьку
Кинувся на нас брехать.
Ні вже, ні, я не утішусь,
Ще поплачу та й повішусь, —
Так Неситий говорив.
Спав Бурмило вже й Мурлика, —
То Неситий, з горя, з лиха,
Всі три миски каші з'їв.

ПІСНЯ ВОСЬМА

Вранці рано, попоївши.
На дорогу плащ надівши.
Лис цареві впав до ніг:
— Я прошу благословити
Шлях мій, царю знаменитий.
Щоб спокійно йти я міг. —
Лев сказав: — То шкода, сину.
Що ідеш ти на чужину.
— Царю, — скрикнув Лис, — мовчіть!
Та ж і в мене серце в'яне.
А проте, ласкавий пане.
Треба йти, — сам бог велить! —
Лев сказав: — Так, так, мій друже!
Радую мене це дуже,
Що такий побожний ти,
Рад би я тобі й від себе
Для дорожньої потреби
Хоч чим-будь допомогти.

— Царю мій, — Микита плаче. —
Я, йдучи в життя бродяче,
Навіть торби не придбав.
А в Медведя у Бурмила
Дорогої шкури сила, —
Може б він шматочок дав.
— Схоче чи не схоче дати,
Ми накажемо зідрати! —
Лев йому відповіда. —
Ну, а ще чого бажаєш?
— Босий я, а сам ти знаєш:
Без чобіт іти — біда.
В даль таку чимчикувати,
Можна ноги позбивати,
Можна просто скалічить!
А от Вовк, усяк те знає,
Чобіток дві пари має, —
Чи не схоче поділить?
— Що там, схоче чи не схоче! —
Крикнув Лев, та аж тупоче. —
Гей, підіть-но у тюрму,
Торбу Лисові візьміте,
А з Неситого здеріте
Добрі чоботи йому.
Ви ж, усі мої придворні,
Слуги вірні та моторні,
Волю царську вдовольніть:
Лис нам любий, Лис нам милий,
То його аж до могили
Он до тої проведіть. —

І потюпав Лис тихенько,
Мов Ягняточко, смирененько,
При торбині, із кийком.
А круг нього, як ворони,
Всі князі, усі барони, —
Проводжають всім двором.
Цап — вельможа родовитий.
Заєць — воїн гордовитий,
Розмовляють ніжно з ним
Довго б, може, говорили
Та прийшли вже до могили.
Попрощатись треба їм.
Лис Микита промовляє,
Рукавом сльозу втирає:
— Ах, мій Зайку, притулись...
Я з тобою розстаюся...
Ах, подумати боюся,
Чи побачимся колись!..
Ох, Цапуню, любий друже!
Я тебе люблю так дуже,
Наймиліший серцю ти!
Не відмов же в час печалі
За могилу трохи далі
Вдвох із Зайцем провести. —
Це сказавши, слізьми вмився.
Їм у ноги поклонився:
— Ви лиш, друзі, між звірів
Справедливі та безгрішні.
Лиш траву й листки розкішні
Ви їсте — і я так їв.

Про убивства, про грабунки
В вас немає ані думки,
Вам м'ясних не треба страв.
Я, спасавшись в пустині,
Вас, брати мої невинні,
За зразок собі обрав. —
Так з лукавими словами,
Із солодкими піснями
Лис довів їх до нори.
— Цапе, — каже він, — братино,
Грошки нас тут підожди-но,
Попасись хвилин із три.

Ти ж, Зайчуню, любий свате,
На часок зайди до хати —
Жінка там моя сидить.
Як почує чутку тую,
Що на прощу я мандрую,
Буде плакати, голосить.
Сам ладен я з нею плакати,
Бо не вмію забалакати,
В час розлуки вговорить.
Ти Зайчуню, в цім умілий,
Тож зайди, дружеко милий, —
Звеселить її твій вид. —
Серце в Зайчика добряче:
Мало він і сам не плаче.
— Бідна жінка! — він озвався. —
Я люблю її, як маму! —
І в глибоку темну яму
Він з Микитою попхавсь.
Входять — що ж то за картина!
Лиса хитрого дружина
Плаче, сліз потоки ллє.
Як побачила Микиту,
Крикнула: — Це ж татко, діти!
Любий! Серденько моє! —
Ну Микиту цілувати
І до серця пригортати!
— Що ж, кажи, біда пройшла?
Як там суд? Тебе простили?
Так боялась я, мій милий,
Стільки сліз я пролила! —

Каже Лис: — Цареві слава!
Хай цвіте його держава!
Він змінив на ласку гнів,
Він простив мої провини,
І від нинішньої днини
Я — улюбленець царів.
Вороги ж мої запеклі
Стали нині ледве теплі,
Царський гнів їх б'є всіх трьох:
Кіт, Неситий і Бурмило
Мушили закрити рило,
Ще й попали в темний льох.
А оце звіря мерзенне,
Що там скаржилось на мене,
Віддане мені у владсть:
Чи живим його лишити,
Чи відразу задушити,
Як він викупу не дасть? —
Ой, почув це Зайчик сірий,
Ізлякався він без міри,
Що потрапив у біду!
— Цапе, — крикнув, — подивись ти,
Лис мене тут хоче з'їсти,
Ой, рятуй, бо пропаду!
— Цить! — гукнув Микита грізно.
Заєць кинувся, та пізно:
Ухопив за горло Лис.
— Ось тобі, вухата злюко!
Буде й іншим це наука,
Щоб Микити стереглись! —

І загриз Микита гостя,
Поламав бідасі кості,
Ще й нассався крові всмак.
Каже: — Дітки! На вечерю
Маєм заячу печеню,
Поголяємо, дак так!
А тепер послухай, люба,
Як мені грозила згуба,
Як царя я ошукав. —
І, в м'якому кріслі сівши,
Довгу люльку закуривши,
Він розказувать почав.
А Лисиця й Лисенята
Посідали коло тата —
То сміються, то тремтять.
— Голово моя ти мила! —
Так Лисиця говорила. —
Ну, та й знав ти, як брехать!
Лиш одно оте негарно,
Що ти нас покинеш марно
І молитися йдеш кудись.
— Жінко, — скрикнув Лис поспішно, —
Навіть думати це смішно!
Ти послухай, подивись.
Там, де смерть була видима
Вже от-от перед очима,
Всячину молів язык.
А тепер я знову з вами —
Геть церкви з монастирями!
З тої прощі буде — пшик!

В мене ж мозок, не солома!
При тобі лишусь я дома
І нікуди не піду. —
Тут почувся крик знадвору:
— А виходь-но, Зайче, скоро,
Я давно на тебе жду! —
Вибіг Лис: — Пробач ласкаво,
Кінчимо усе ми жваво
За хвилинок, може, п'ять.
Зайко з жінкою моєю
Та з маленькою сім'єю
Там любенько гомонять.
— Кажеш, гомонять любенько?
А чого ж то жалібненько
Він кричав? — питає Цап.
— А! То, бачиш, як Лисиця
Вчула слово — розлучиться,
То зомліла зразу — хляп!
Заєць мій — здоров хай буде! —
Йй води линув на груди.
Та на поміч загукав:
«Ой-ой-ой, рятуй, братино,
Тітка вмере через хвилину!..»
Ну, та й сам урятував.
— Ну, як так, то слава богу.
Я ж подумав був, що з нього
Хтось там шкуру вже дере.
— Як тобі не сором, Цапе?
Заєць лиш помиє лапи
Та дарунків набере.

Цапе, друже бородатий! —
Щось я хочу попрохати.
Бачиш, цар мені сказав,
Щоб, як буду йти із дому,
Я про річ, лиш нам відому,
Лист до нього написав.
Поки Заєць із моїми
З дітьми бавився дрібними,
Написав я два листи.
Може, візьмешся, мій брате,
Мій товаришу рогатий,
До царя їх занести? —
Каже Цап: — Гаразд, візьмуся,
Та згубити їх боюся
Чи порушити печать.
— А, як так, то за хвилину
Я вкладу їх у торбину,
Зможеш сміливо узять. —
Радий з вигадки цієї,
До нори побіг своєї,
Сміючися злобно Лис.
Зайця голову криваву
Зав'язав у торбу жваво,
Швидко Цапові приніс.

— Ось листи у певній справі,
Що важлива всій державі,
У торбині цій лежать.
Ти неси їх, та дбайливо,
Бо зламається печать!
А про Зайця не журися,
Він там так заговорився,
Що казав перепросить.
Тож іди собі в дорогу,
А вже Заєць бистроногий
Дожене тебе за мить.
І ще знаєш що, мій друже:
Лев, наш батько, любить дуже
Слів дотепних гарний лад.
Ці листи — я не хвалюся —
До смаку йому прийдуться:
В них дотепний кожен склад.
Вже ж я де лиш міг, небоже,
І про тебе слово гоже
Там уміло закидав.
І я певен: цар, наш тато,
Дасть тобі тепер багато,
Як нікому не давав.
Будеш в золоті ходити,
Смачно їсти, добре пити,
Мать пошану від усіх.
Тільки будь розумний, Цапе,
Не давайсь нікому в лапи
Та пильнуй листів оцих. —
Як почув це бородатий —

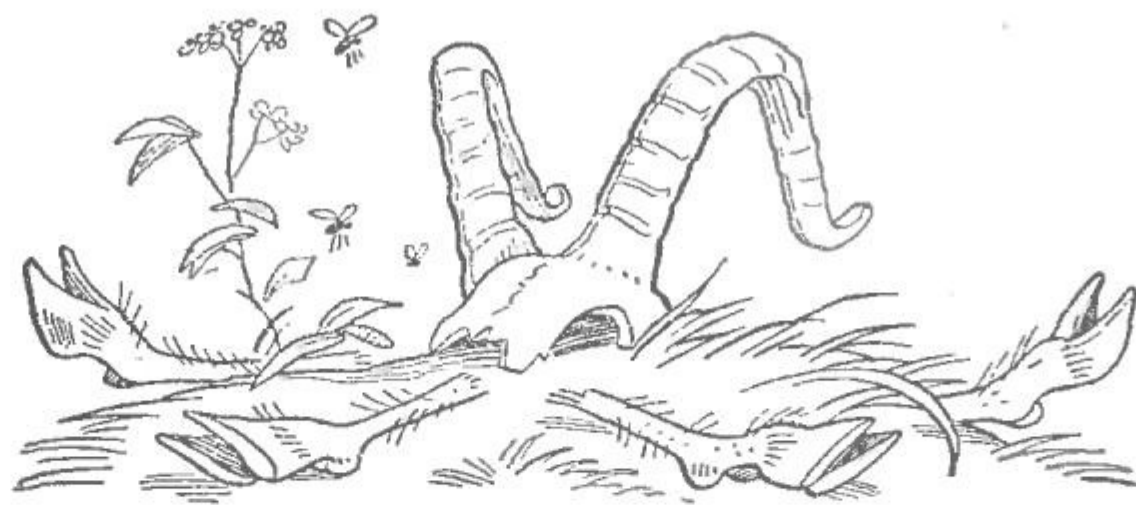
Ну з веселощів стрибати,
Замекав, заревів:
— Ой, Микито, любий брате,
От тепер я буду знати,
Хто мені добра хотів!
Друже мій! Це шлях до раю!
Вже не рік, не два я знаю,
Що пишуть ти маєш хист!
Тільки здумать — серце б'ється,
Як то цар наш засміється,
Задере з утіхи хвіст!
Це-то діло, справжнє діло!
От де виступлю я сміло
У придворній тій юрбі!
Ну, прощай же, мій Микито!
Поки в світі буду жити —
Вдячний буду я тобі.
— Прощавай, — сказав Микита,
А собі шепнув сердито,
Як пішов од нього гість:
«Лиш подумать — це дурнило
Пан! Вельможа! Має силу!
Аж бере за серце злість!
Що за лад! Яка держава!
Дурням в ній і честь і слава,
Бідні — жертви хижих лап.
Ну, а хто був членом суду,
Що судив мене на згубу?
Чи ж не цей безглуздий Цап?
Але я таки помстився,

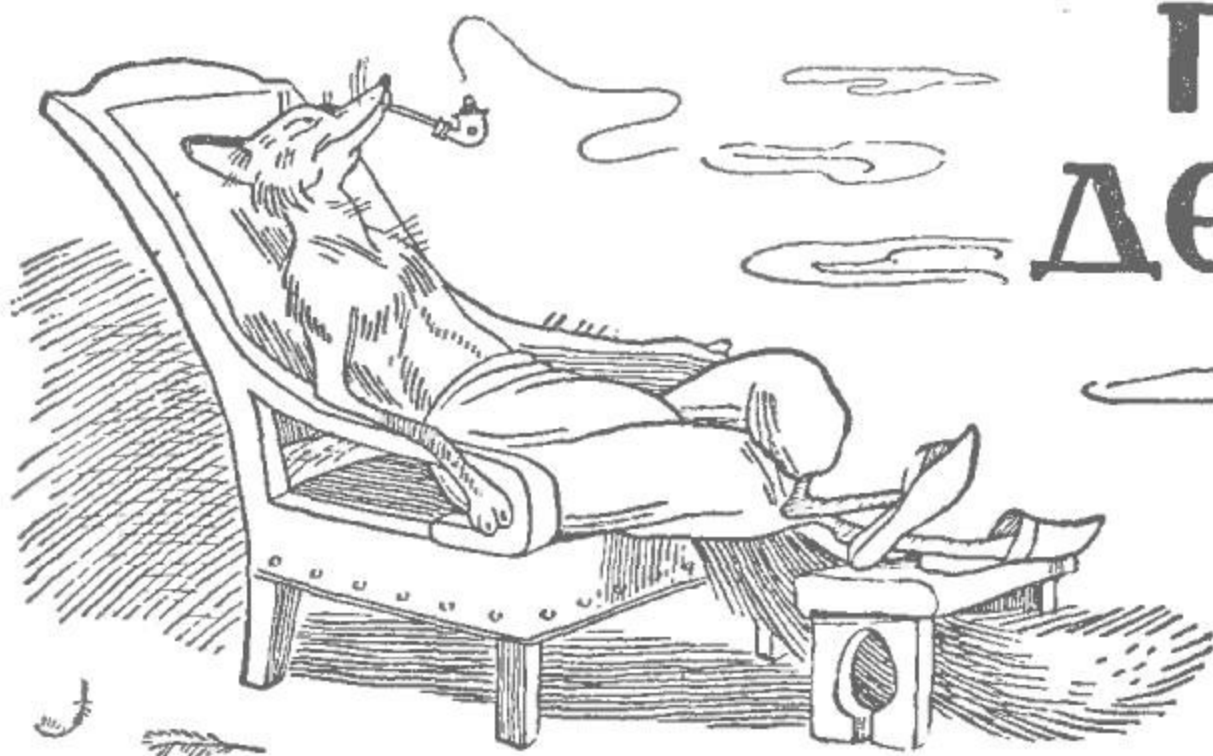
З бородатим розплатився
За діла його й слова.
Штука вийшла дуже ловка,
Скрізь піде така примовка:
От Цапина голова!»
А бідаха Цап поспішно
В царський двір прибіг і втішно
Перед тронім царським став:
— Лис Микита із дороги
Клониться цареві в ноги
І оцей пакет прислав.
Два листи в ньому. Чудова
В тих листах і думка й мова!
Це й не диво. Адже ж я
Не одну йому дав раду
Щодо ладу, щодо складу,
То й заслуга тут моя... —
Торбу цар до рук приймає,
Розв'язав та й заглядає,
Що таке там пише Лис...
— Що це? Лист якийсь вухатий!
Цапе, йолопе проклятий!
Ти кривавий лист приніс! —

Зайця голову підняв він
І страшенно закричав він,
Що аж Цап на землю впав:
— Так-то Лис глузує з мене!
На такий-то лист мерзенний
Цап йому пораду дав!
Га! Хай буду я пропащий, —
Не повірю вже нізащо
Клятій Лисовій брехні!
Гей, біжіть в тюрму щосили,
Вовка, і Кота, й Бурмила
Зараз випустіть мені.
О, брехачу! Через тебе
Мук без жодної потреби
Слугам я завдав моїм!
Та за те дістануть плату:
Цапа й всю рідню рогату
Віддаю на шкури їм.
А поганий той Лисюра,
Що так вибрехавсь від шнура,
Залишається без прав.
Хто лиш де його впіймає,
Без суда хай убиває,
Я б спасибі ще сказав! —
Так-то Заєць наш загинув,
Цап рогатий світ покинув,
Винуваті без вини.
Зла хоч, правда, не робили,
А проте й не залишили
Згадки доброї вони,

Особливо Цап, бідака.
Ну, скажіть, яка подяка
Випала за те йому,
Що до сильних він мостився,
Перед сильними стелився,
Мав царицю за куму?
Всякі мав він нагороди,
Срібло, золото, вигоди,
Членом суду засідав, —
А однак через Микиту
Не побачить більше світу,
Всім на глум і сміх пропав.
І донині цю пригоду
Хто із нашого народу
Добрим словом пригада?
По-дурному хтось загине, —
Кажуть люди: за цапине
Покоління пропада.
А хто дметься й бенкетує,
Честю, совістю торгує,
Любить тільки бариші,
Вміє солодко балакати, —
Всі по нім так будуть плакати,
Як по Цаповій душі.

ПІСНЯ ДЕВ'ЯТА

Лис Микита в своїм замку
По обіді меду склянку
Преспокійно спорожнив,
В кріслі з люлькою дрімає,
Суму-горенька не знає,
Зла мов зроду не чинив.
Та постукав хтось до брами.
Вибіг Лис із малюками.
— Ах, Бабаю! Ти уп'ять?
Як же, любий мій, живеш ти?
Від царя, мабуть, ідеш ти?
Що прийшов мені сказати?
— Жив би ти собі щасливо, —
Відповів Бабай журливо, —
Та новини, бач, сумні:
Цар од гніву аж скрегоче,
Смерті він твоєї хоче,
Спорядив війська страшні.

— Ну, — зачулось від Микити, —
Наперед не слід тужити,
Тим погрозам ти не вір.
Друже мій, старий Бабаю,
Ще сьогодні почвалаю
Я з тобою в царський двір.
Там поміряємо сили.
А тепер, мій дядьку милий,
Прошу в хату. Вже пора
Підвечеркувать. Аж в лапах
Чую я печені запах, —
Напекла моя стара. —
Увійшли вони до хати,
Стали гратись лисенята.
— Бачиш, дядьку, — каже Лис, —
Мінка ловить вже курчата,
Міцько, голова завзята,
Вчора качечку приніс.
— Справді, є чим похвалитись,
Та не треба дивуватись, —
Відповів на те Борсук, —
Удалися в батька діти.
— Так-то так, а треба вчити,
Не прожити без наук.
Ну, та час нам в путь спішиться.
— Що? — аж скрикнула Лисиця. —
Ти, Микито, знов кудись?
В царський двір? Та бійся бога!
Смерть віщує ця дорога.
Заховайся, схаменись. —

І сльозами залилася,
Щоб Микиту не пустить.
Він, її поцілувавши,
І від себе відірвавши,
Каже: — Жінко люба, цить,
Краще ворога зустріти,
Ніж у закутку сидіти,
На загибель певну ждять.
Здавна знаю я, дружино:
Все життя — війна невпинна,
Слід же вміти воювать.
Той воює пазурами,
Той зубами, той рогами,
Той ногами, той крильми,
Той страшенну має силу,
Той натуру має смілу, —
Чим же боремося ми?
Не вродились ми страшними,
І не бачимо вночі ми,
Як Пугачик чи Сова...
Ми не бистрі, як той Заєць,
В нас підмога лиш одна єсть —
Це розумна голова.
Нею треба нам крутити,
Розум треба нам гострити,
Все змірковувати вмить,
Іншим сіті наставляти,
Але добре пильнувати,
Щоб самим не впасти в сіть.
Цар лякає нас війною —

Не охочий я до бою,
В цім одверто признаюсь.
А проте в лиху годину
Небезпеку я зустріну,
Як умію, поборюсь.
Хай кінця нема погрозам, —
В голові я маю розум —
Я до всяких штук привик.
Ех, моя Лисуню мила,
Як брехатиму я вміло!
Аж свербить мені язик. —
Попрощались, як годиться,
І потішилась Лисиця,
Але брами всі замкнуть
Наказав Микита жваво,
А тоді уліво, вправо
Почвалав з Бабаєм в путь.
Небеса сіяють чисті,
Ліс шумить, тріпоче листя,
Квіти пахнуть — просто рай.
Лис милується красою,
Але з думкою тяжкою
Шкутильга за ним Бабай.
— Дядьку, — каже Лис до нього, —
Кинь усі свої тривоги,
Плюнь, об землю лихом вдар.
Бач, краса в гаю й на полі.
Всюди блиск, тепло і воля,
Кожен з нас — могутий цар. —
Відповів Борсук: — Небоже!

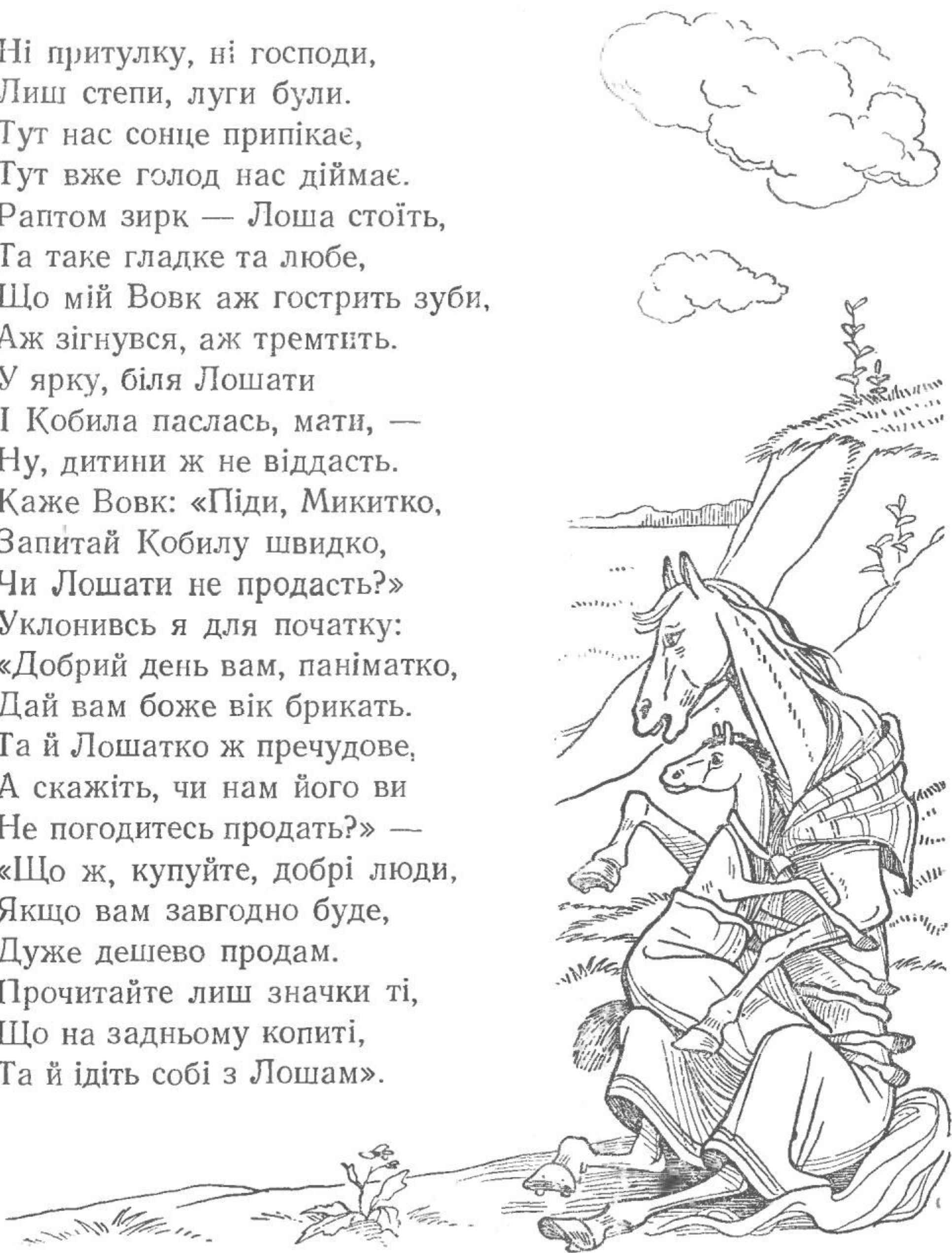
Так брикати — це негоже.
Не простить нізащо цар...
Тож надумав штуку втяти —
Зайця голову послати
Через Цапа — Леву в дар!
— Ха-ха-ха! — зайшовсь Микита. —
Штучка вийшла знаменита,
Нею, справді, я хвалюсь.
Цар головку попочухав,
Поки правду тут рознюхав...
Ну, а кари не боюсь.
Хто бажає щастя знати,
Той не може жити свято,
Як пустинник чи монах.
Сам пускай у діло зуби,
Як не хочеш, друже любий,
Бути в іншого в зубах.

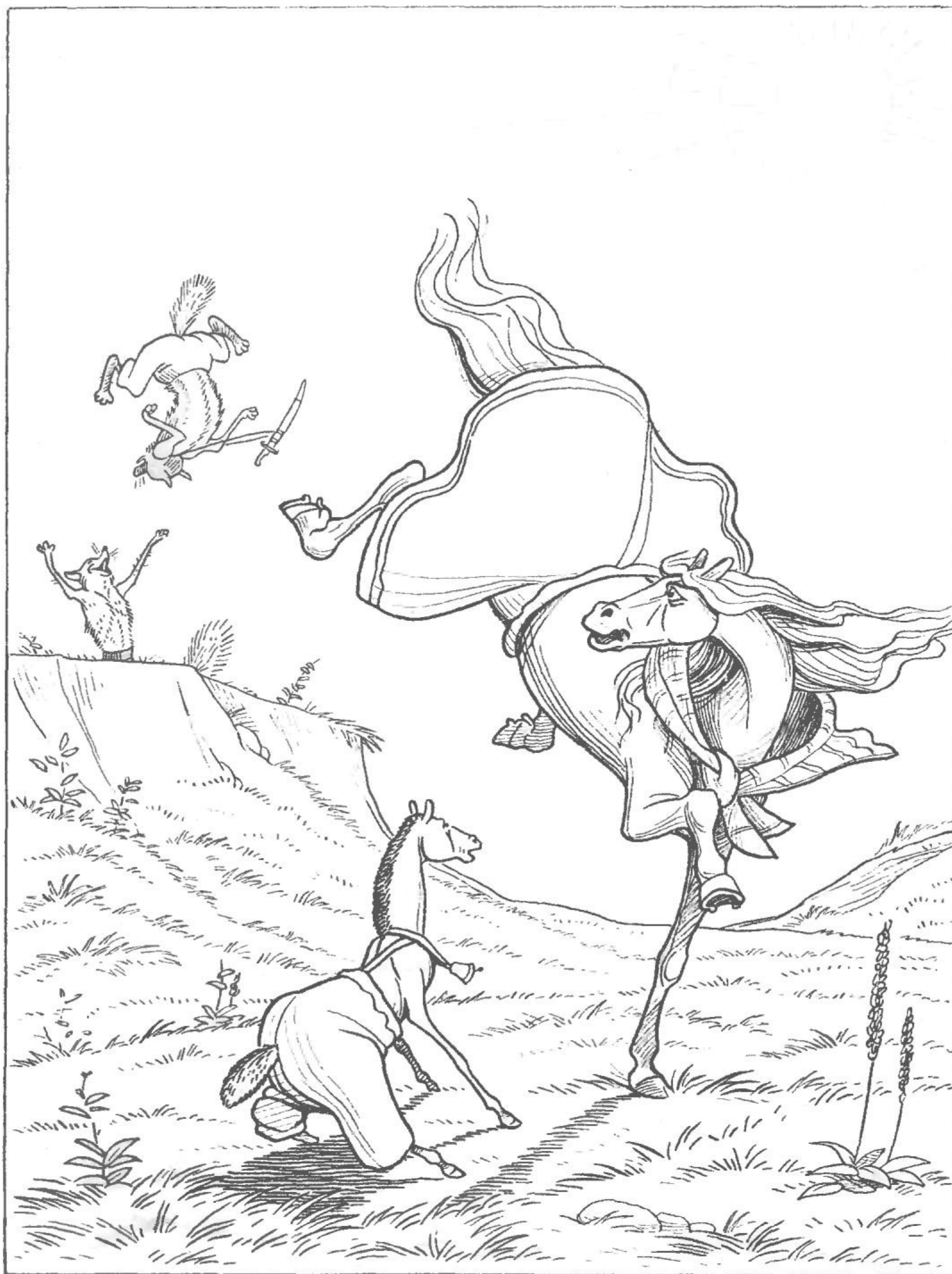

Заєць той поперед мене
Все стрибав, як навіжений,
Мов дражнив: «Ану, злови!»
Просто в грудях стало тісно.
Хап його я — і незвісно,
Як він став без голови.
Ну, а Цап? Як суд почався —
Він кричав, аж задихався:
«Винен, винен! Хай умре!»
А зумів я відбрехатись,
Лізе, клятий, цілуватись...
Хай же смерть його бере!
І ні крапельки не шкода!
Вбивство, помста — давня мода,
Найлюбіша у звірів.
І сам Лев грабує чисто,
А не хоче особисто,
Шле Медведів і Вовків. —
І всміхнувся Лис Микита,
Витяг люльку закурити.
А тоді сказав уп'ять:
— Не журися, мій Бабайку,
Краще от послухай байку,
Що я хочу розказать.
Якось я та Вовк Неситий,
Щоб удома не сидіти,
Мандрувать собі пішли.
От зайшли за ліс, за води,

Ні притулку, ні господи,
Лиш степи, луги були.
Тут нас сонце припікає,
Тут вже голод нас діймає.
Раптом зирк — Лоша стоїть,
Та таке гладке та любе,
Що мій Вовк аж гострить зуби,
Аж зігнувся, аж тремтить.
У ярку, біля Лошати
І Кобила паслась, мати, —
Ну, дитини ж не віддасть.
Каже Вовк: «Піди, Микитко,
Запитай Кобилу швидко,
Чи Лошати не продасть?»
Уклонивсь я для початку:
«Добрий день вам, паніматко,
Дай вам боже вік брикати.
Та й Лошатко ж пречудове,
А скажіть, чи нам його ви
Не погодитесь продати?» —
«Що ж, купуйте, добрі люди,
Якщо вам завгодно буде,
Дуже дешево продам.
Прочитайте лиш значки ті,
Що на задньому копиті,
Та й ідіть собі з Лошам».

Ну, не дурень же Микита,
Щоб підходить до копита.
Шкапі я вклонивсь до ніг
Та й кажу: «Спасибі, мати,
Та не вмію я читати»,
І до Вовка знов побіг.
«Друже! Шкапа ця лагідна,
І Лоша продати згідна,
Небагато хоче взять.
Треба лиш ціну Лошати
На копиті прочитати...
Жаль, не вмію я читать».
«Дурню! — крикнув Вовк Неситий. —
Кінських літер не зуміти
На копиті прочитать?
Знаю я письмен доволі, —
Недарма ж у вищій школі
Вчився років, певне, з п'ять».
І пішов мій Вовк Неситий
Шкапу за Лоша просити,
А Кобила каже: «На,
Ось лиш прочитай значки ті,
Що на задньому копиті, —
Там написана ціна».
Вовк Неситий нахилився,
До копита придивився, —
Гей, Кобила як брикне,
В лоб як вдарить бідолаху,
Вовк упав з одного маху,
І хвоста не стрепене.

Шкапа ж тут як зареоче
Та з Лошам як потупоче,
Навіть слід обох пропав...
А Вовчисько з півгодини,
Ніби мрець, серед долини,
Ледве дишучи, лежав.
Далі очі продирає
І навколо поглядає,
Ніби там чогось шука...
«Гей, — кажу йому, — Неситий,
Сам Лоша ти з'їв? Лишити
Не хотів мені й шматка?
Обжирайло! Ненаїдо!
Навіть друга до обіду
Ти покликать не хотів?
Але хто ж із нас, Вовчило,
Вмів умовити Кобилу,
Сторгуватися зумів?
Ну, прошу тебе сказати,
Як придбав собі Лоша ти
І яка ціна була?
Ви й недовго торгувались,
По-приятельськи розстались —
Втішна щось вона пішла.
А проспавсь ти смачно, друже!
По таким обіді дуже
Це корисно на живіт.
Та й умієш же, мій брате,
Ти по-кінському читати.
Справді, чудо на весь світ!»

Так сміявсь я аж до ночі,
Він же, витріщивши очі,
Все лежав та все: «Ах, ах!»
Далі каже: «Буду чесний;
Торг би, певне, був чудесний,
Та дістав я по зубах!»
— Ох, не смішно це, Микито, —
Каже дядько сумовито, —
Правда тут гірка бринить.
А найгірше — що Неситий,
Ворог твій несамовитий,
Рад би був тебе згубить.
— Е, мій дядьку, плюнь на нього.
Не боюсь я дурня того,
Найзлюбнішого з істот.
Всіх би рад він взять на муки,
Та короткі в нього руки,
Всіх би зжер — не влізуть в рот.

Так ідуть собі повільно,
Аж Микита глянув пильно:
— Заховаймось під місток, —
Борсукові шепче тихо.
Той злякався: мисливці? лихо?
Затремтів, немов листок.
Заховались. Борсукові
Люди бачаться здорові,
Уявляється біда,
А то тільки шляхом рівним
Куряча родина з півнем
Повертається з суда.
Курочку похоронили,
Поридали, потужили, —
Заспокоїтись пора.
Жаль ховаючи у серці,
З горя випивши по чвертці,
Всі співають «Комара».

«Прилетіла Муха з хати
Комарика рятувати»
Півень голосно завів...
Аж тут скочив Лис із ями.
Півня гострими зубами
За головку ухопив.
Ухопив, обгриз головку,
Знов під міст... — А правда, ловко? —
Борсука він запитав.
— Бійся бога, мій синашу.
Заварив нову ти кашу! —
Дядько сумно відказав. —
Півень цей — велика сила.
Давній приятель Бурмила.
Пошматує Лев тебе!
Розірве тебе Левиця! —
А Микита не боїться,
Півня радісно скубе.
— Ти начхай на все, Бабаю.
Глянь: тебе я пригощаю
Смачно так, що й цар не їсть.

А на Півника оцього
Після випадку одного
Затаїв я в серці злість.
Раз голодний, що аж плачу
Я іду садком та й бачу:
Півень гордий на вербі.
Я подумав: «Ей, Микито.
Як би тут його зманити
І дістать до рук собі?»
Для поважної потреби
Вдав пустинника я з себе,
Мимрю щось, як люди в снах..
Далі під вербу підхожу,
Очі скромно вверх підводжу.
Та й кажу, як той монах:
«Люба ти моя дитино,
Дивна, райська пташино,
Будь здорова з божим днем.
Дбаю я про тебе ревне,
Про твоє добро душевне
Дай розмову ми почнем».
Півень крикнув сміховито:
«Ой, мій таточку Микито.
Видко, ти давно не їв,
Любиш ти у мене, певне,
Більш тілесне, ніж душевне.
Зголоднів — то й спобожнів».
«Друже, це несправедливо:
Я відрікся від м'ясива,
Ім лиш мед та корінці,

Душу я спасаю нині
І живу собі в пустині
В найтемнішому кінці».
Півень крикнув сміховито:
«Ой, мій таточку Микито,
Та й святі ж твої слова!
А язик який медовий!
Але зуб — кусать готовий,
Злоби повна голова».
Я кажу: «Ой, гарна пташко,
Знов грішиш ти дуже тяжко,
Знай же: задля тебе я
Із свого сумного краю
Три доби вже поспішаю,
І до тебе річ моя.
В сні почув я голос бога:
«Встань, Микито, бо дорога
Довга стелиться тобі.

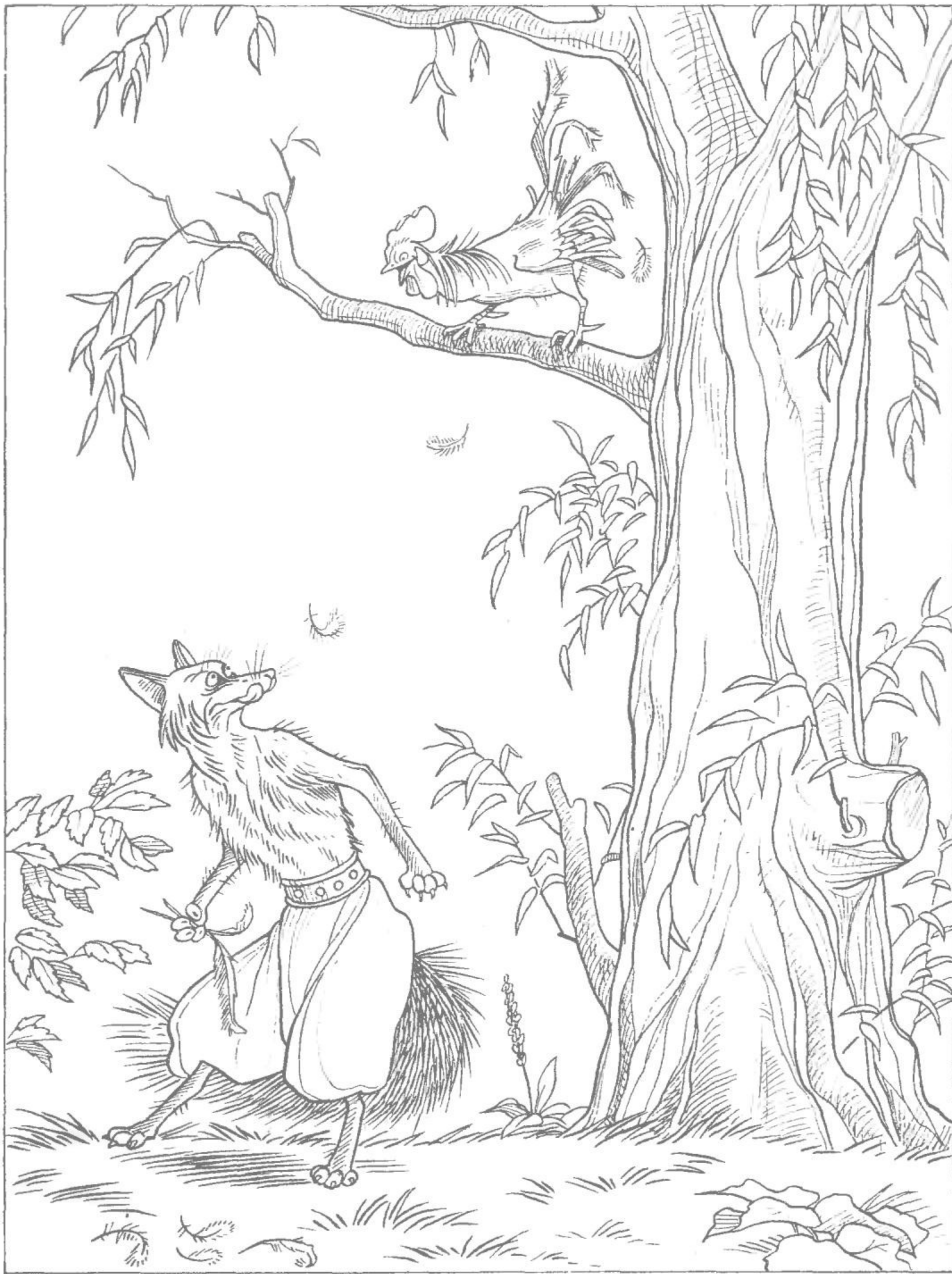

Ти не гайся й не лякайся,
Якнайшвидше поспішайся, —
Десь там Півень на вербі.
Півень цей страшенний грішник.
Многоженець і насмішник...
Ти, не гаючись, іди,
Наберись як слід терпіння,
Пробуди його сумління,
Грішну душу пробуди...»
Синку ти мій гребенястий,
Швидко можеш ти пропасти.
І кипіти у смолі.
Злізь до мене, сповідайся,
У гріхах своїх покайся,
Признавайсь у всьому злі»
Мовить Півень сміховито:

«Ох, мій таточку Микито,
В чім же той тяжкий мій гріх?
Чи я краду, чи грабую.
Чи вбиваю, чи мордую,
Чи тебе беру на сміх?» —
«Ей, небоже, мовлю грізно, —
Кайся-но, бо буде пізно,
З серця гордість викинь пріч
У тяжких гріхах конаєш,
А і сам про них не знаєш —
Це погана дуже річ.
Треба, друже мій, признаться:
Маєш ти жінок по двадцять,
Часом навіть двадцять п'ять
По якому це закону
Ти живеш в грісі такому,
Зараз я хотів би знать?»
Тут мій Півень ізлякався.
«Отче, — каже він, — зласкався.
Я одверто признаюсь:
Ще душа моя гріховна
Всяких дум лукавих повна,
Сповідатись я боюсь». —
«Як то? Сповіді боятись?
І не сором признаватись?
Розкажу про це я скрізь.
Ой, погано, синку, буде, —
Засміють і звірі й люди.
Ну-бо, синку, швидше злізь».
Так-от хитро говорив я...

Бачу: Півень мій з верхів'я
Помалесеньку злетів,
Лізе нижче, нижче й нижче,
Все до мене ближче й ближче, —
Ну, його я і вхопив.
«А попавсь, — кажу, — паничу!
Поскубу тебе й посмичу!
Сповідайсь, не сповідайсь, —
Мій живіт за домовину
Буде, курячий ти сину.
Зараз із життям прощайсь!»
Очі жахом пойнялись,
І сказав він сумовито:
«Ой, мій таточку Микито,
Що вже діяти, живись.
Видко, так судилось, любий.
Щоб через твої я зуби
У нове життя ввійшов.
Так бери ж собі те тіло,
Щоб в зубах тобі хрумтіло. —
Споживай і будь здоров.
І жупан оцей чудовий,
Одяг мій оксамитовий
Без вагання забирай,
Рви, шматуй, — я не жалію..
Тільки дай мені надію,
Що таки потраплю в рай.
Лиш один ще жаль сердечний
На той другий світ безпечний
Понесу з собою я.

Умирать, то й умирати,
Та тобі журби багато
Принесе ця смерть моя.
Бачиш, голос мій чудесний
Уподобав муж той чесний,
Що годує кобзаря.
Мав при нім я учнем стати.
А тебе він мав узяти
В найми — за поводи́ря.
Ось тепер, коли я гину,
Мали саме в цю годину
Посланці тебе знайти,
Закінчить твоє злидарство,
Запросить на поводарство
І завдаток принести».
Ох, взяла мене охота.
Я зрадів роззявив рота,
Мовив: «Дякую тобі.
Будь живий, мій любий сину!»
Ну, а Півень в ту хвилину
Опинився на вербі.
«Ой, мій таточку Микито, —
Каже звідти гордовито, —
Ти багатства зажадав?
Задля ледарства гидкого
Був ладен зректися всього, —
А мене ж у роті мав».
Тьфу, та й згадувати годі.
Як сміявся з мене злодій,
Як пишавсь, мов генерал

Я лагідну вдачу маю,
Все дарую, все прощаю,
Та помщуся за скандал. —
Ту пригоду розповівши.
В холодочку Півня з'ївши
І спочивши під містком.
Наші любі подорожні,
Добре ситі, не порожні,
Далі тюпали пішком...
— Кажеш, дядьку: Півень — сила,
Мав протекцію в Бурмила.
У Левиці в ласку вліз?
Знаю істину глибоку:
Без протекції — ні кроку,
Треба друзів мати скрізь!
Ласка панська, вплив жіноцтва
Вищі понад всі свідоцтва
Шепне слово пан барон
Чи напише лист княгиня, —
Весь твій труд в одній хвилині
Геть розсиплеться, як сон
Так-то, любий мій Бабаю.
Силу ту я добре знаю.
А як знаю — не боюсь.
Адже ж я не в тім'я битий.
І для себе вмів зробити
Теж протекційку якусь.
При дворі коло Левиці
Має місце фельдшериці
Малпа Фрузя, удова.

Левенят малих лікує,
Також ліками торгує, —
А вродлива, як Сова.
Правду мовивши, в Левиці
Їй те місце фельдшериці
Я знайшов — і дуже рад.
При дворі вона, я знаю,
Може все зробить, Бабаю.
Всіх на свій звертає лад.
Та хоч би мене й не знала,
То мене б обороняла,
Бо не любить Вовка — страх.
Чом не любить, хочеш знати?
Можу це я розказати,
Щоб коротшим здався шлях...
Ще як з Вовком мандрував я.
Раз в чужину заблукав я
Аж над море, в Малпин край.
Ми страшенно потомились, —
Ну, а їсти так хотілось,
Що хоч ляж та умирай.
Зирк — між горами, у лузі.
Хатка тої Малпи Фрузі.
От Неситий повіда:
«Йди, Микито, в цю хатину,
Може, нас приймуть в гостину.
Бо тяжка нам тут біда».
Йду я, входжу — серед хати
Малпа, наче чорт лапатий,
Малпенятка щось пищать,

Та такі ж то всі негарні,
Та бридкі, та нечупарні,
Що аж страшно пригадять!
Пані Фрузя виступає,
Пильно дивиться, питає:
«Хто ви? Що ви? Звідкіля?»
Ну, а я брешу: «О, пані!
Всюди ви в великій шані,
Знає вас уся земля!
Із далекого Підгір'я
Миролюбний, тихий звір я.
Йду молитися святим, —
Та, почувши від народу
Про ваш розум, вашу вроду.
Завітав до вас у дім».
Малпа любо засміялась,
Від тих слів аж облизалась
«Прошу сісти! Ну, кажіть,
Що про мене ви чували?» —
«Пані, всі вас вихваляли,
Слава скрізь про вас кричить!
А ці любі ангелятка —
Ваші діточки? А татка
Чом не бачу серед вас?» —
«Ох, мій пане, я вдовиця...
Та вам треба підживиться!
Для обіду саме час». —
«Ах, спасибі, люба пані! —
А в кишках — як в барабані.
Пузо марша виграє! —

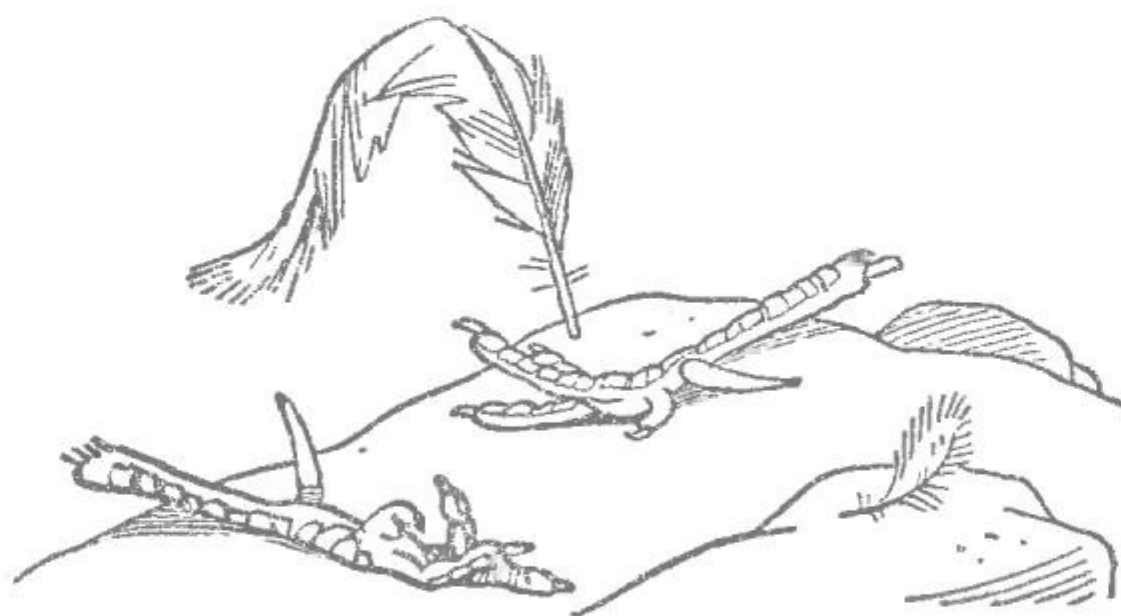
Їсти в вас я не посмів би,
Вашим любим словом хтів би
Серце втішити своє». —
«Бачу, друже, що ти чемний
І розумний, і приємний!
Любий гість мені такий.
Довго будем говорити,
Але ж треба їсти й пити.
Зараз їж мені та пий».
І метнулась до комірки,
Принесла аж три тарілки
Сала, м'яса, ковбаси;
Перед мене все приносить,
Потім сіла та ще й просить:
«Їж! Чом більше не їси?»
При столі вона сиділа.
Говорила, говорила,
І молола, і плела...
Я під ту її розмову
Брав з тарілок знову й знову.
Ледве звівся з-за стола.
«Пані люба, я щасливий
Що зустрілися мені ви.
Справжній скарб я тут знайшов!
Тут скріпив я тіло й душу, —
Та простіть, спішити мушу..
Я прийду швиденько знов».
Малпа щось там ще плескала.
Та з кімнати дав я драла,
Коло Вовка опинивсь.

«Ах, Микито, я тут гину,
А ти там сидиш годину.
Ну, приніс що? Пожививсь?» —
«Поживився Вовче-брате,
Та з собою їжу брати
Не годиться; це ж бо стид.
Сам іди до Малпи, друже,
І вона зрадіє дуже, —
Пригостить тебе як слід».
Вовк у хату... Я це бачу...
Добре знаю Вовчу вдачу.
Під стіною притуливсь,
Слухаю. А він ввіходить, —
Малпа річ якусь заводить...
Вовк на лавці розваливсь.
«Дай обідать, Малпо клята!
А це що за чортенята?
Ну, та й погань, боже мій!
Та й сама ти — гидко глянуть!
А говориш — вуха в'януть!..
Ну, а де твій чорт старий?»
Так дурний Вовчисько ляпав...
Господиня камінь в лапи
Як ухопить, як жбурне!
Розгнівилась — боже любий!
Вибила чотири зуби...
Мій Неситий як ревне!
Малпу він хотів убити,
А її моторні діти
Обступили, верещать,

Б'ють Неситого дрючками.
Він підскочив, як з нестями,
У вікно та й утікати!
З того дня я Малпі Фрузі,
Певна річ, попав у друзі,
А Неситий — ворог їй.
Геть же всі думки похмурі.
Не боюсь я грому й бурі,
У талан я вірю свій! —
Отака велась розмова,
Поки шляхом Лис до Львова
Із Бабаєм дочвалав.
В пообідню саме пору
На майдані просто двору
Він на суднім місці став.

ПІСНЯ ОДИНАДЦЯТА

Добре кажуть мудрі люди:
Аби розум — щастя буде...
Думав так і мудрий Лис.
Хоч мороз ішов по тілі,
Але мав він рухи смілі
І чоло високо ніс.
— Гей, убивце ти проклятий.
Смієш гордо виступати? —
Грізно з трону крикнув цар. —
Гляньте, панство, поглядає
Веселенько, мов не знає,
Що прислав цареві в дар!
Знову думаєш брехнею
Одурить мене своєю?
Зайця хто загриз і з'їв?
Цап, твій спільник, вже роздертий
Не втечеш і ти від смерті.
Хоч би що тут говорив! —

Лис поблід, почав тремтіти,
Наче перший раз на світі
Новину таку почув;
Далі, руки заломивши
І лице слізьми обливши,
На все горло так загув:
— Ой, ой, ой, тяжка година!
Любий Заїнько загинув,
І проклятий Цап іздох!
Ох, окрадений Микито,
Де ж твій скарб тепер подіто?
Що робити? Ох, ох, ох!
— Що це ти верзеш, брехуне? —
Цар до нього гнівно суне.
— Царю, вбий мене тепер.
Це ж мій скарб пропав безцінний,
Жити не хочу ні хвилини!
Чом я досі не помер?
Вірив Зайцеві я щиро,
Мав до Цапа також віру, —
Через них і передав
У великому пакунку
Скарб тобі для подарунку —
Світ такого не видав.
Діамант там був чудовий,
Що вночі, мов місяць повний,
Серед темряви світив;
Був там перстень рубіновий,
Що ясне чуття любові
До хазяїна будив.

Для Цариці ж, Царю гнівний,
Слав я дзеркало предивне
В пишних рамцях золотих...
Хто бувало в нього гляне,
Той такий красивий стане,
Що зчарує враз усіх.
От такий-то скарб чудесний,
Я тобі, слуга твій чесний,
Через Зайця передав.
Хто ж міг думати-гадати,
Щоб Цаписько бородатий
Ті дари заграбував?
А тепер, Царице-мамо,
Цапа вже нема між нами, —
Де ж я скарб отой знайду?
А тимчасом тут на мене
Гидко бреше люд скажений,
Щоб упхати у біду!..
Царю, й ти, Царице-пані,
Всі ті вигадки погані
З мудрих викиньте голів,
Щоб потомки не судили,
Що ви лихом відплатили
Найвірнішому з рабів. —
Він замовк. Ще цар гнівиться,
Та захлипала Цариця, —
Вдачі доброї була,
Та ще й смачно попоїла:
На обід вона строщила
Четверть ситого вола.

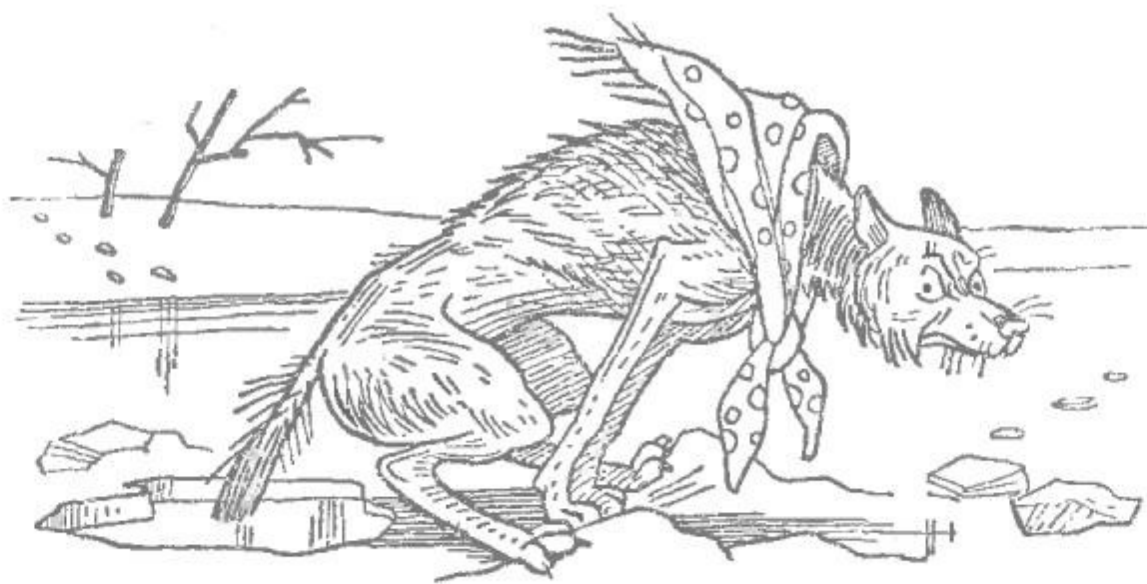
Знову Лис: — О, боже милий!
Вороги Вам засліпили
Ваші очі царські знов.
Жить не хочу без надії,
Нам-бо серце тільки гріє
Царська ласка та любов.
Так прощай же, білий світе.
Ви ж на бій зо мною йдіте, —
Вороги мої тяжкі!
Що? Злякались? Поховались?
Чом брехать ви не боялись,
Полохливі та гидкі?
Знаю: брехні розпускати
Легше, ніж за правду стати,
Вийти сміливо на бій.
Ну ж бо, ну, страхополохи!
Хто шляхетний з вас хоч трохи?
Хто приймає виклик мій?

— Я, ненависний брехуне! —
Крикнув Вовк, і сміло суне
З кола родичів своїх. —
Я ладен тебе провчити,
Твій язик укоротити,
Щоб не брав ти нас на сміх.
Перед ясні царські очі
Я стаю й боротись хочу,
Та на смерть, не на життя,
Щоб ствердить, що ти поганець
І шахрай та ошуканець
Без сумління й каяття.
Не за власні кривди б'юся,
Хоч із ними не таюся, —
За братів виходжу я.
Не за себе хочу мститися,
А за муки, що Вовчиця
Перетерпіла моя.

Про одну таку образу
Як згадаю, то щоразу
Ущипне за серце злість.
Над ставком сидить Вовчиця,
Бачить — Лис, щоб підживиться.
Ліг та й рибу смачно їсть.
«Що це ти їси, Микитко?» —
«Рибу їм, шановна тітко». —
«Дай же, серденько, й мені!» —
«Рибки хочеться, тітусю? —
До ставка біжіть. Клянуся —
Повно там її на дні». —
«Е, в ставку! Чи я не знаю!
Тільки як же упіймаю?» —
«Тіточко, навчу я вас.
Я ж рибалю кожну днину:
Де лиш сіть свою закину,
Маю здобич повсякчас». —
«Що за сіть?» пита вовчиця.
«Можна й зараз подивиться».
А якраз широкий став
Був під кригою міцною,
Тільки хтось для водопою
Ополонку прорубав.
От до неї й припровадив
Лис Вовчицю та й порадив:
«Хвіст у воду опустіть,
Так посидьте із годинку, —
Не одну тоді торбинку
Упіймаєте в цю сіть».

Так він лестився й крутився,
Так Вовчиці піддобрився,
Що повірила вона:
В мить одну на лід присіла,
Хвіст у воду опустила
Та й держить, держить, дурна!
«Лисе, — каже, — щось щипає!» —
«Цить, то риба так хапає».
А хвоста мороз хапав...
«Лисе, можна витягати?» —
«Ні, ще треба зачекати»,
Лис Микита відказав.
«Лисе, тягне щось і смика!» —
«Цить, то щука привелика
Так вовтузиться з хвостом...»
А то хвіст їй примерзає...
«Ой, тягну!» вона гукає.
«Не тягни, ще буде й сом!»
Та вона, хоч теє чула,
Вже не стерпіла, шарпнула...

Не пускає... «Ну, тягни! —
Каже Лис. — Там риб багато,
Треба швидше витягати,
Повтікають-бо вони».
Ще шарпнула раз і вдруге,
Аж завивши від напруги, —
Хвіст неначе прикипів...
Каже Лис: «Ну, слава богу,
Он ідуть нам на підмогу
Люди з сіл та хуторів».
Як Вовчиця те почула,
З переляку й світ забула.
Виє, плаче, просто жах...
На широкий став застиглий
Справді гнівні люди бігли
Із дрючками у руках.
Сиплються удари градом...
Бідолашна крутить задом,
Б'ється, рветься, а ті б'ють...
Як смикне ж вона щосили...
Півхвоста в льоду лишила,
Та й шмигнула в дальню путь. —
Каже з усміхом Микита:
— Правда, що вже й говорити.
Тільки трохи в ній брехні.
Ну, хіба ж ото годиться
Вдачу хижої Вовчиці
Та приписувать мені?
Будь вона розважливіша,
Підняла б хвоста скоріше,

Рибку б витягла зо дна...
А вона, немов здуріла,
Став увесь піймать хотіла...
Де, скажіть, моя вина? —
Весь народ зареготався,
Тільки Вовк розлютувався,
Каже Лисові: — Ну, ну!
Ще одну таку пригоду
Розкажу я тут народу,
Доведу твою вину.
Край глибокої криниці
Два відра висіло з криці
На довжезнім ланцюзі;
Як униз одно спускалось
Друге вгору підіймалось,
Так би мовить, по черзі.
Лис хотів води напиться.
У відро — та й у криницю
Він спустився в цім відрі.
П'є, смакує... Тільки ж горе!
Як підняться знову вгору?
Хто pomoже угорі?
Плаче, стогне, репетує,
А Вовчиця тее чує,
Пробігаючи ліском.
До криниці зазирає...
«Лисе, що таке?» питає
Найніжнішим голоском.
Лис мій швидко забалакав:
«Ах, тітусю, риби, раків

Тут я навіть не злічу!
Півгодини їх збираю,
А відро вже повне маю,
Ще й наївся досхочу.
Жаль — нема куди вже брати...
Влізь до того он відра ти
І сюди мерщій спустись.
Наїсися, ще й додому
Занесеш линків старому»,
Так брехав їй хитро Лис.
Ну, а це ж для вас не тайна,
Що Вовчиця, як звичайно,
Страх голодная була.
Як про рибу й раки вчула,
Зараз у відро стрибнула —
І з відром униз пішла.
Вниз пішло відро Вовчиці,
Вверх пішло зо дна криниці
Те відро, де Лис сидів.
«Ну, тітусю, будь здорова!
Рибка там є пречудова! —
Крикнув Лис, як вверх летів. —
Спочивай собі часину!
Я йду вгору, ти в долину, —
Що ж, на тім стоїть земля!
Риб не дуже там багато,
Маєш час поміркувати,
Як дістатись відтіля».
Чують люди крик Вовчиці,
Позбігались до криниці...

Чи ж знайшовся серед них
Хоч один, хто б міг сказати:
«Це ж голодних діток мати!
Пожаліймо тих малих!»
Де там! «Злодій у криниці!
За лошата, за ягниці
Ми відплатимо тепер!»
Так вони кричать, гукають
І нещасну витягають:
«Бийте вовка, щоб умер!»
Молотили, молотили,
А вона від них щосили
Кинулась, напівжива...
Врятуватись врятувалась,
А три роки лікувалась...
Ну, правдиві це слова?
Визнаєш свою провину,
Хитрий Лисе, Лисів сину,
Визнаєш чи, може, ні?
Маю гніватися право
За таку огидну справу?
Дай же відповідь мені!
— Вовче-братіку! Вовчисі
Ти від мене поклонися:
Вдячний я довіку їй,
Що мене урятувала
І за мене постраждала
У пригоді тій лихій.
Тільки ж те подумай, друже:
В неї тіло сильне й дуже;

Я — не треба і казати,
Знають це осики й верби —
Під киями зразу вмер би...
Хто ж охочий умирати? —
Так Микита насміхався.
Люд навколо реготався,
А Неситий закричав:
— Годі битись язиками,
Доведу тобі зубами,
Хто з нас правду тут казав! —
Цар гукнув: — І справді, годі!
Хто з вас чесний, хто з вас злодій,
Навіть чорт не знає сам.
Завтра вранці на майдані
Буде бій у вас останній,
Він лиш правду скаже нам.

ПІСНЯ ДВАНАДЦЯТА

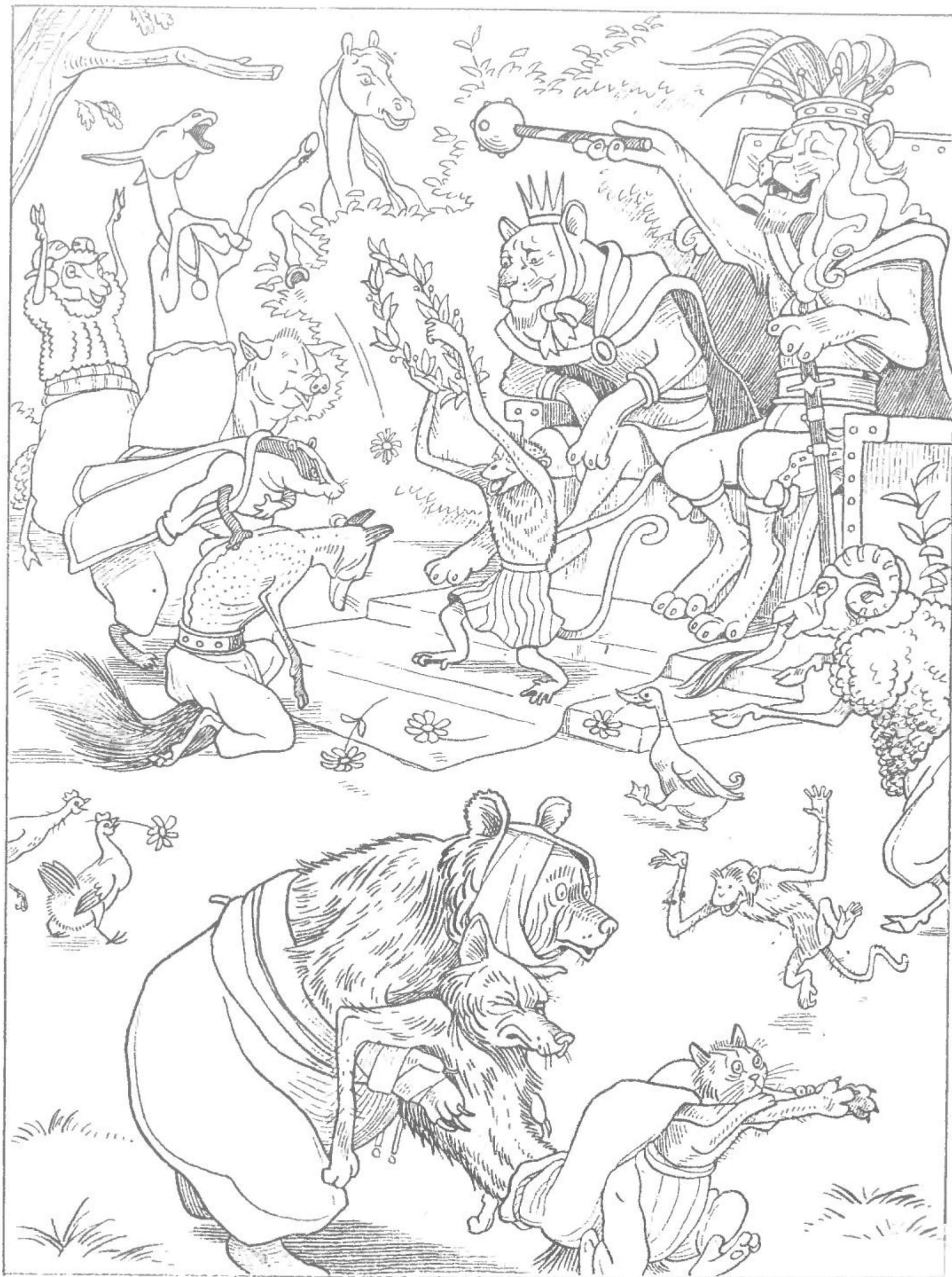

Рано сонечко схопилось,
У росі перлистій вмилось
І сміється, не пече...
Лис Микита спав любенько,
Раптом хтось його тихенько:
— Гей, ледачий! Годі спати.
Зазирає день до хати!
А ти знаєш, що за день?
Хоч на полі бою ляжеш,
А хоч слави ти докажеш...
Ну ж бо, ну, вставай лишень! —
Так при ліжку Лиса ставши
І його за руку взявши,
Малпа Фрузя аж пищить.
Цілу ніч вона не спала,
Всюди помочі шукала,
Щоб Микиту захистить.

— Ах, Микито, я турбуюсь
І за тебе все піклуюсь,
Хоч про це ніхто не зна.
Маєш ти перед юрбою
Із Неситим стать до бою,
Навіть думка ця страшна.
Дужий Вовк, це сам ти знаєш,
Ти ж, хоч бистрий розум маєш
І проворний на язык,
Проти нього малосилий...
Можеш згинуть, друже милий:
Жартувати Вовк не звик.
Цим стурбована я дуже
І прийшла сюди, мій друже,
Щоб тобі допомогти.
Мудреці бувають раді
Навіть бабиній пораді,
Слухай же мене і ти. —
Він сміється: — Фрузю люба,
Всі ти цілі маєш зуби
І ні пасма сивих кіс...
Нащо бабою взиватись?
Та ж красунею пишатись
Має право весь наш ліс!
Розум твій я також знаю
І поради дожидаю,
Вірю заходам твоїм. —
Фрузя вдарила в долоні -
Всі Малпи, як бистрі коні,
У Микитин вбігли дім.

— Го-го-го! — сказав Микита. —
Тут рідня вся знакомита!
Що ж ви маєте робить? —
Фрузя каже: — Не журися,
Сядь на лавці, простягнися,
Все ми зробимо умить. —
Тут найгідші малпенята
Ну Микиту остригати,
Голять, миють, милом труть.
Гладко тіло обголили,
Потім принесли оливи
І на хвіст кудлатий ллють.
Каже Фрузя: — Ну, Микито,
Все обстрижено, обмито,
Тільки в кудлах хвіст один.
Це на те, щоб Вовк Неситий
Не здолав тебе вхопити, —
Ой же, лютий буде він!
Як почне він нападати,
Вдай, що хочеш ти втікати,
Ніби з ляку аж осліп...
А як він надійде ближче,
Обваляй в пісок хвостище
І йому між очі сип.
Ну, мій голубе, не гайся,
На майдан мерщій збирайся,
Надворі вже білий день.
Ви ж, мої кохані діти,
Лиса славного ведіте
Ще й приспівуйте пісень. —

От з Малпами Лис Микита
Виступає гордовито,
Сміло дивиться на світ.
Цар, узрівши, як він вбрався,
Аж зо сміху закачався,
Аж схопився за живіт.
Лис іде поважний, строгий,
Поклонивсь цареві в ноги,
А Цариці до колін,
А тоді на місце бою,
В круг, обступлений юрбою,
Виступив спокійно він.
Озирнувся — Вовк Неситий,
Радий ворога зустріти,
Виступає з-між рядів,
Аж зубами він скрегоче,
Мов свічки, палають очі —
Він з кістками б Лиса з'їв!
Цар, махнувши головою,
Знак подав їм булавою
Починати боротьбу.
Сурми, труби загриміли,
Всі затихли, заніміли,
На непевну ждуть судьбу.
Перший скочив Вовк лапастий,
Лиса в зуби щоб попасти,
Закусать його на смерть
Лис завив, перелякався
І швиденько геть подався,
Покотився шкереберть.

Та Неситий ближче, ближче...
 В ту хвилину Лис хвостище
 По піску проволочив, —
 Як посипле Вовку в очі!
 Ніби темрявою ночі
 Враз він Вовка засліпив.
 — Ой, та сучий же ти злодій! —
 Крикнув Вовк, та битись годі.
 Став і тре з очей пісок.
 — Що, Вовцуню, будем битись, —
 Каже Лис, — а чи миритись?
 Ну, подай свій голосок! —
 По словах таких Микита
 Вовка хтів уже вхопити,
 Вже й зубами залящав,
 Але Вовк стрибнув до нього
 І Микиту хап за ногу —
 Лис на землю так і впав.
 — Га, собака ти брехлива,
 Ось пора моя щаслива: -
 Все, що сіяв, ти пожнеш!
 У мої попав ти руки
 І за всі погані штуки
 Плату добру тут візьмеш.
 «Ой, — подумав Лис, — як гидко!
 Тут пропасти можна швидко!
 Нумо з іншого кінця!»
 І, щоб час лиш протягнути,
 Він почав, хоч в серці лютий,
 Промовлять такі слівця:

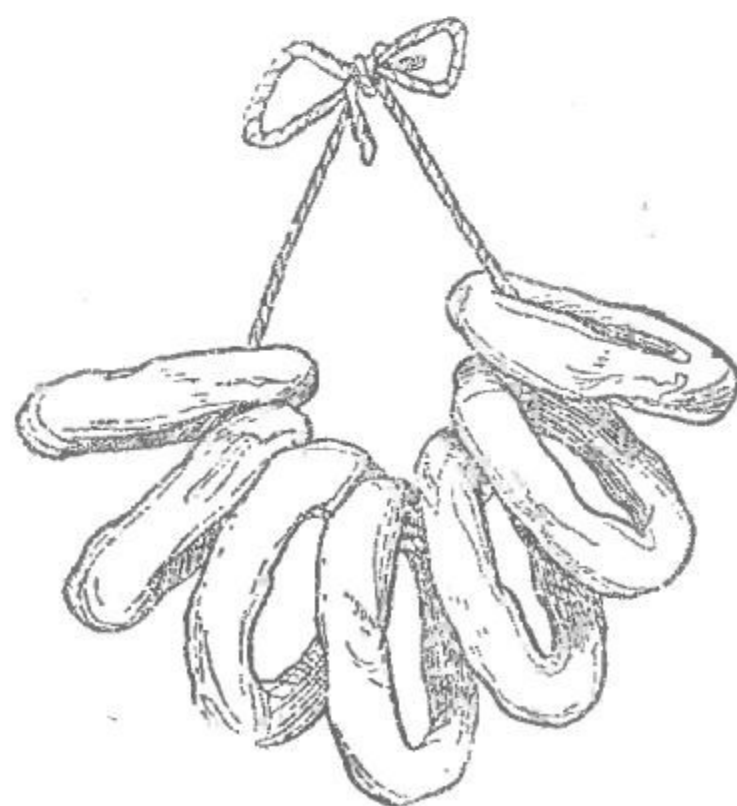
— Друже! Зглянься надо мною!
Ми ж бо родичі з тобою,
Потвердить це весь наш ліс.
Здумать тільки: задля чого
Ми б'ємо один одного —
Лиса Вовк і Вовка Лис?
Брате Вовче! Помирімося,
В дружбі жити присягнімося,
Лиха більше не робить!
Ти пробач мої провини!
До останньої хвилини
Буду я тобі служити.
Все робитиму для тебе,
Всякий труд прийму на себе,
Не доїм і не досплю,
Я тобі гусей, качаток,
Риб, і раків, і курчаток
Повну кухню наловлю...
Пригадай, чи то ж я бою
Дуже так хотів з тобою?
Ні! Його я уникав!
І тепер як дбав я пильно,
Щоб тебе не вдарить сильно,
Певне ж, сам ти помічав?
Хоч мені це й дуже трудно,
Я ладен себе прилюдно
Брехуном отут назвати.
Ой, болить, Вовцуню милий,
Ти прости мене й помилуй, —
Буду вік благословлять!

— Ні, — гарчить Неситий, — годі!
Знаю: ти брехун і злодій,
Ошуканець і шахрай!
Обіцяєш злота мірку,
А даси лиш круглу дірку...
Ні, поганцю! Умирай! —
Так гарчав Неситий гордо,
Рад би Лиса взять за горло,
Та нога була в зубах.
А Микита, поки рюмав,
Хитрощі нові обдумав,
І минувся в нього страх.
Ніби молиться він богу,
А тимчасом задню ногу
Всунув Вовку під живіт...
Як зашкрябав пазурами —
Бідний Вовк завив з нестями,
Аж в очах змінився світ.
— Ой, — гукнув він, — я пропащий! —
Вирвав лапу Лис із пащі,
Знову задньою потис...
Вовк зомлів і повалився,
А на Вовку опинився
Переможець бравий, Лис.
— Ну, молись тепер, проклятий!
Надійшла пора розплати! —
Гордо, гучно Лис кричав.
А Неситий лиш здригався,
Не змагався, не пручався
І, слабіючи, гарчав.

Та обачний був Микита,
Не хотів його пустити,
Мов кліщами горло тис
Цар гукнув їм: — Ну, доволі!
Нащо ці страждання й болі?
Переміг сьогодні Лис. —
Що ж тут Лис робити має?
Вовка враз він одпускає...
— Царю, — каже, — я корюсь,
Я хотів лиш пляму стерти,
Вовчої не хочу смерті.
На безсильнім я не мщусь. —
Тут піднявся гомін, галас...
Малпа крізь юрбу пропхалась
З переможницьким вінком.
Друзі Лисові зійшлися,
Вихваляли гучно Лиса,
Звали славним вояком.
Не один, що тільки вранці
Кляв Микиту, як поганця,
Тут ревів: — Привіт! Привіт! —
Лис подякував уклоном,
Далі, впавши перед троном,
Слухав царський заповіт:
— Встань, Микито, — цар озвався, —
Добре, синку, захищався,
Честь і славу боронив.
Що було, нехай минає,
Цар дарує і прощає,
Що коли ти завинив.

Край настав зlobі та зваді.
Від сьогодні в царській раді
Ти про благо наше дбай.
Першим будь у нас міністром,
Скрізь дивися оком бистрим,
Ворогів викореняй.
Як ти мудро вмів держатись,
Від біди оборонятись,
Так державу борони.
Що порадиш — цар накаже,
Що напишеш — цар не змаже,
Тільки чесно все чини. —
Каже Лис: — Мій царю й тату,
Ти даруєш так багато,
Що й прийняти я боюсь.
Невеликі в мене сили,
Та служити до могили
Вірно буду, я клянусь.
Я прошу лиш об одному:
Відпусти мене додому
Хоч на два, мій царю, дні.
Хай я рідних заспокою:
Жінка тужить там за мною,
Плачуть дітоньки дрібні. —
Цар сказав: — Іди, мій друже.
Я й цариця раді дуже,
Що потішиш ти своїх.
Тож іди, та не барися,
Разом з ними повернися,
Обійму я щиро їх. —

Тут скінчиться наша казка
Бубликів солодких в'язка
Тим, хто слухав, не шумів...
Може, дехто пригадає,
Що не раз таке буває
І в людей, як у звірів.

4-20

5-17-75